

OOSTVLAAMSE ZANTEN



**algemeen tweemaandelijks tijdschrift
voor volkskunde**

LVII - 1982 - 1

Lidmaatschap Bond der Oostvlaamse Volkskundigen : jaarlijkse bijdrage : 400 F; gezinslid 150 F (zonder tijdschrift); Derde leeftijd 350 F; beschermend lid : 600 F; steunend lid : 1 200 F) B.T.W. steeds inbegrepen)

Abonnementen op Oostvlaamse Zanten niet-leden (bibliotheken, instellingen, boekhandel, verenigingen, enz.): 450 F; steunend lid : 1 200 F (B.T.W. inbegrepen); buitenland 600 F

Postrekening nr. 000-0096946-43 van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

UITGAVEN

Verkrijgbaar op het Sekretariaat & de Bibliotheek, Kraanlei 65, B 9000 Gent

1. **Oostvlaamse Zanten**, zolang de voorraad strekt : 19° jg.; 21° tot en met 31° jg.; 33° tot en met 60° jg., tegen 400 F per jaargang. Losse nummers jgg. 1-19 beschikbaar tegen 75 F per nummer. **Jaarboek 1945 (jg. 20)** : 160 F (leden 125 F). Inhoudstafel op Oostvlaamse Zanten Jg. I (Jg. XXV), door F. VAN ES : 55 F (leden 42 F). **Idem II (Jg. XXVI-Jg XXXV)**, door F. VAN ES : 45 F (leden 35 F).
2. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr.) 30 F (leden 23 F) + 12 F porti.
3. **Survivances du Passé**, A. MARINUS (8 p.) 15 F (leden 10 F) + 9 F porti.
4. **Zur Entwicklungsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken**, J. SCHEPERS (10 p.). 15 F (leden 10 F) + 9 F porti.
5. **Osschaart**, F. VAN ES (overdruk 1945), 28 blz.. 40 F (leden 25 F) + 9 F porti.
6. **2° Lustrumnummer 1930-1935**. 50 F (leden 40 F) + 11 F porti.
7. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (teerlingspel) Emile ANDELHOF. 60 F (leden 50 F) + 12 F porti.
8. **Het ontstaan van de Julius-Caesarfeesten te Velzeke-Ruddershove**, J. en M. JANSSENS-BUYSE. 10 p., 1 lied. 15 F (leden 10 F) + 9 F porti.
9. **Curieus en Vermakelijk Namenboek**, Em. ANDELHOF, in Jaarboek 1945. 160 F (leden 125 F) + 12 F porti.
10. **Folklore en Onderwijs**, L. HOSTE. 25 F (leden 20) + 9 F porti.
11. **August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, Fr. DE COSTER. 40 F (leden 25 F) + 9 F porti.
12. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, F VAN ES. 40 F (leden 25 F) + 9 F porti.
13. **De uitkomsten van het Sagenonderzoek**, Prof. Dr. P. DE KEYSER (1935 : 10 p.). 20 F (leden 16 F) + 9 F porti.
14. **Sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen**, G. DE MEYER. 40 F (leden 25 F) + 12 F porti.
15. **Een Teerlingspel in Gent**, Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. 30 F (leden 25 F) + 9 F porti.
16. **Ikonografische studie van 19°-eeuwse litografische adres -en reclamekaarten in verband met metaalwaren**, Margriet BAERT (33 blz. + 13 ill.). 75 F (leden 60 F) + 12 F porti.
17. **Bier in de Nederlandse Folklore**, D.J. Van der Ven, nog alleen in 2° Lustrumnummer. 50 F (leden 40 F) + 12 F porti.
18. **Kantwerksterclub St.-Katelijne - Kursus Stropkant**, 1° Leerjaar 200 F + 18 F porti.
19. **« Een salighe Leering »**, Prof. Dr. Jan GESSLER (9 p.). 15 F (leden 10 F) + 9 F porti.
20. **Veer en Veerdienst in Oost-Vlaanderen**, R. RUYS. 450 F (leden 400 F) + 25 F porti.
21. **Bargoens te Sint-Niklaas**, M. DEWULF, (128 blz. + ill. 335 F (leden 285 F) + 18 F porti.
22. **Ndl. Volksk. Bibliografie**. Deel VII Oostvlaamse Zanten (1926-1960), R. VAN DER LINDEN (Antwerpen 1968; XXX, 341 p.). 300F (leden 240 F) + 25 F porti.
23. **Lichte vrouwen te Gent in de 19° eeuw en hun publiciteit**, M. VAN WESEMAEL, 66 blz., ill. 140 F (leden 95 F) + 18 F porti.
24. **Het Sterrelied in het Gebied van Dender en Schelde**, J. DE VUYST, 175 blz., 189 liederen en 50 mel., (mit zusammenfassung). 250 F (leden 180 F) + 25 F porti.
25. **Ernest Van den Driessche, Schilder van ons Volksleven**. R. VAN DER LINDEN, 32 blz. (kunstdrukpapier), résumé en français, 2° druk. 75 F (leden 55 F) + 12 F porti.



OOSTVLAAMSE ZANTEN

TWEEMAANDELIJKS ALGEMEEN TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE

ORGAAN VAN DE KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

van de dienst voor volkskundige enquêtes in Vlaanderen

en van het internationaal studiekomitee voor ommevangsreuzen

Redactie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B 9620 Zottegem

Redactieleden : Maurits Broeckhove, Lic. Marcel Daem,

Dr. René Haeseryn, A. Gaston Homblé.

Ruil en Recensiedienst : Dr. R. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 65, B 9000 Gent.

Alle stortingen op postrek. nr. 000-0096946-43, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent

Prijs : 135 F

INHOUD

Renaat van der Linden. De nieuwe sekretaris Marc De Puydt en eresekretaris Maurits Broeckhove	2
Marcel Daem. In memoriam Gustave Rouquart	2
Viviane Van den Dooren. Abraham Hans 1882-1982	
1. Abraham Hans als type	3
2. Kennismaking met het protestantisme in Zuid-Oost-Vlaanderen	5
3. Zijn jeugd : Horebeke 1882 - 1887. Roeselare 1887 - 1905	13
4. Huwelijk en gezin. Schrijverschap	20
5. Levenswerk : Kinderbibliotheek 1923 - 1955	30
6. Huldeviering als journalist en letterkundige 1934. Einde 1939.	35
7. Streven. Verzoek tot samenwerking met anderen. Type als Waterman.	38
Dienen, opvoeden en verheffen :	50
als Vlaming door dik en dun	50
als voordrachtgever,	53
door belichting van heldenfiguren,	54
door aanklagen van bedreigd natuurschoon,	54
door schildering van mensonterende toestanden.	54
Abraham Hans van binnenuit en van buitenuit.	56
Een familienaam en een verkleinwoord van een familienaam.	57
Marcel Daem. In Memoriam Joan Vandenhouste	60

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met de steun van v.z.w.
Noordstarfonds, Gent, het Stadsbestuur van Gent, het Provinciebestuur van
Oost-Vlaanderen en het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur

De nieuwe sekretaris Marc DE PUYDT en eresekretaris Maurits BROECKHOVE.

Daar is een tijd van komen en van gaan. Dat spreekwoord klinkt als een ander. Maar het kan verrassen. Maurits Broeckhove is gekomen meer dan 25 jaar geleden. Daar zie je van op. Oostvlaamse Zanten, in zijn 30 ste jg. (1955) meldt op blz. 33 **Bij het ontslag van Sekretaris Lode Verlodt.** Gedurende tweeëntwintig jaar had hij de zware post van het sekretariaat bekleed. Het actief lid Maurits Broeckhove verklaarde zich bereid om het sekretariaat waar te nemen. Het artikel citeert hem met de bijdrage **De levende Folklore van het gewest Balegem.** Daarin bewees hij hoe 'het levend volksleven' hem boeide. Daarnaast had hij in '45 de Alfons de Cockprijs gewonnen met zijn merkwaardige inzending **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land.** Hij was als vorser uit speciaal hout gesneden. Het bestuur was samengesteld als volgt : erevoorzitter prof. Paul de Keyser, voorzitter Fernand van Es, ondervoorzitters Gabriël Celis en Jos Vermeulen, penningmeester Raoul de Poorter, bestuursleden : H. Nowé, Julien Boes, Lode Hoste, Marcel Daem, J. De Raedt, Jules Pieters, Prosper Luyckx, Lode Verlodt.

Sindsdien zijn er heel wat gekomen en gegaan. De klassieke aflossing heeft ook in de gelederen van de volkskundigen plaats. Alleen Maurits Broeckhove, Marcel Daem en Lode Hoste uit die periode blijven in het gelid geschaard.

Toen Maurits Broeckhove het sekretariaat overnam, besepte hij dat het een zware dobber kon worden, maar niemand vermoedde, dat de Bond zulkdanige vaart zou nemen, met een uitbreiding voor het museum, een commissie voor volkskundige enquêtes, het poppenspel, Gentse feesten, een kantwerksterklub Sint-Katelijne. De nieuwe sekretaris werkte intussen voorbeeldig als niet één, met verslagen en plannen. Intussen publiceerde hij regelmatig en won tweemaal de prijs in het Alfons de Cockfonds met **De Vinkensport in Vlaanderen** en **De wonderdokter Drieske Nijpers uit St.-Gillis-Waas.** Wij hopen hem een passende hulde te brengen die hij voorlopig weigert. Hij verdwijnt toch niet uit het bestuur, zetelt verder in de redactie en levert zoals tevoren de tekeningen voor de kantwerksters. Onze vriend Marc De Puydt zit sinds jaar en dag in het bestuur, kent én het museum én het poppenspel op en top. Hij zal vaardig en waardig het sekretariaat overnemen. Het bestuur en de leden danken hem oprecht voor zijn toewijding.

Renaat van der Linden

In memoriam

Gustave Rouquart, calligraaf en bestuurslid

Ons bestuurslid, en calligraaf van onze Bond, Gustave Rouquart (1903-1981) is zeer onverwachts overleden te St.-Amandsberg op 17 dec. '81 en verast te Ukkel op 22 dec. '81. (vervolg p. 60)

Abraham Hans als type

Ik heb nooit kunnen rusten, nooit
eens kunnen zijn zonder iets te doen,
of ik voelde mij schuldig.

Valère DEPAUW. **Uit alle dalen der herinnering.**
Orion, Brugge, 1974.

Abraham Hans en zijn tijd : graad van ontwikkeling

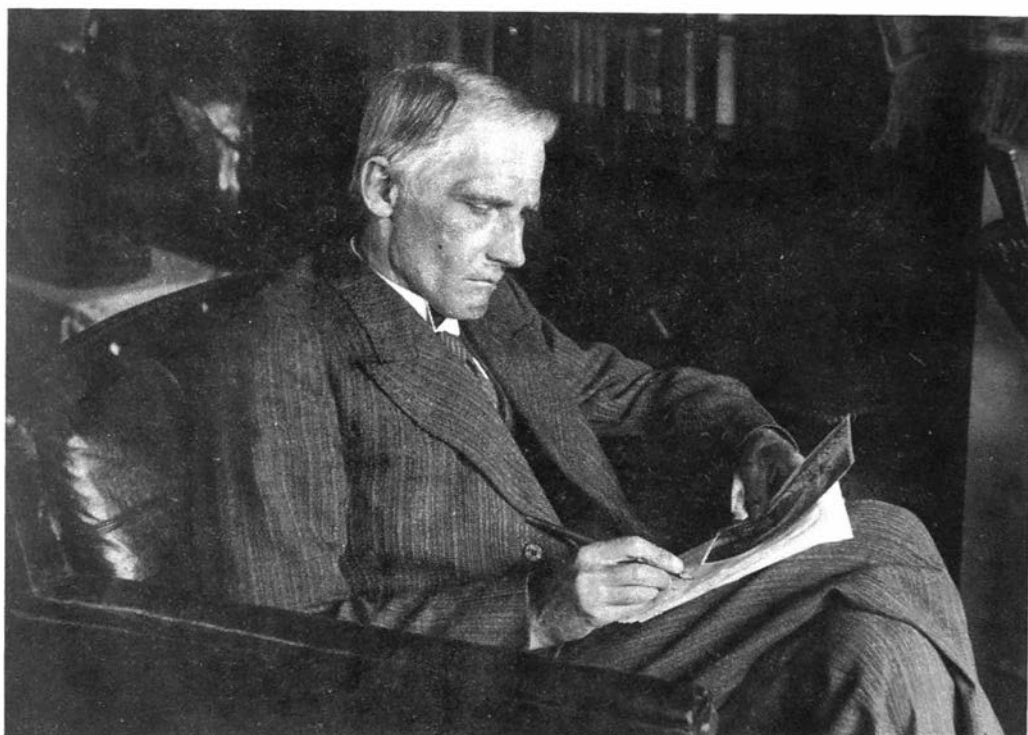
De mensen waren werkelijk dom en zonder ontwikkeling. Hun geboortedag, hun leeftijd, de datum van hun huwelijk, van dat alles konden ze niets onthouden en nu nog zijn de oudjes zo. Vraag hen bij voorbeeld : Wanneer zijt gij getrouwd ? Dan zullen ze dit feit vastknopen aan een grote gebeurtenis in het leven van het volk, zoals het springen van de stoomketel der stokerij Vanderstricht omstreeks 1880 of de grote verhoging van 1885 of een moord, enz.

Hubert BUYSE. **Het dialect van Velzeke.**

Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de Germaanse Philologie aan de Universiteit van Gent.
Gent, 1929.

Abraham Hans : zijn naam hebben we op boeken en boekjes gelezen

- *Abraham Hans was journalist bij de krant Het Laatste Nieuws*
- *Abraham Hans was gevierd spreker in het Willemsfonds en de V.T.B.*
- *Abraham Hans heeft het natuur- en kultuurschoon van Vlaanderen verheerlijkt.*
- *Abraham Hans is als journalist en letterkundige grootscheeps gevierd te Brussel in 1934*
- *Abraham Hans was de belichaming van de leuze Klauwaert en Geus*
- *Abraham Hans was een weergaloos zelfuitgever voor groot en klein*
- *Abraham Hans is de grootste toerist van Zeeuws- tot Frans-Vlaanderen*
- *Voor sommigen is Abraham Hans nog onbekend*



De milde steun van de Lionsclub Zottegem en van de Marnixkring V.A.L. heeft de redactie de kans geboden dit nummer luisterrijk te illustreren. Een zeer oprechte dank daarvoor.

Uitgave van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, in samenwerking met het Gemeentebestuur van Horebeke en de kultuurraad van Kontich.

Sekretariaat : Kraanlei 65, B 9000 Gent.

D/1982/0549/1

Kennismaking met het protestantisme in Zuid-Oost-Vlaanderen

De protestantse gemeente Horebeke die geen tweehonderd inwoners telt, dateert uit de zestiende eeuw.

Reeds voor 1500 hadden zich in wouden rond Oudenaarde vervolgd Lollarden en Katharen gevestigd. De leer van Luther verwierf bekendheid bij ons, eerst door de contacten tussen Augustijner monniken van Antwerpen en die van Duitsland, later door handelsbetrekkingen. In de eerste helft van de 16de eeuw kende Oudenaarde een zeer hoge bloei en telde meer dan 15.000 inwoners. De stad was bekend door handel en nijverheid, vooral door tapijtweverij. Er was een bedrijvig komen en gaan van kooplieden uit Frankrijk en Duitsland, de landen van de hervormers Maarten Luther en Johannes Calvijn. Wegens de opgang van de hervorming in die landen lag het voor de hand dat de hervormde leerstellingen in Oudenaarde bekend werden. De eerste aanhangers waren tapijtfabrikanten. Vele buitenlieden bewerkten aan huis de tapijten voor hen. Door het contact met hun werkgevers ondergingen ze de invloed van de nieuwe gedachtenstromingen. Door de toestanden in de Roomse kerk van die dagen (de geestelijken vormden een bevoorrechte kaste, sakramenten en aflaten werden verkocht, enz.) viel het zaad van de Hervorming in een vruchtbare grond (1). De plakaten (2) van Karel V hebben het Lutheranisme echter vrijwel volledig uitgeroeid.

Van 1545 af wordt het Calvinisme de overheersende hervormingsbeweging in Vlaanderen. Kreeg het Calvinisme meer en meer armslag, ook de vervolging werd verscherpt. Wie er van verdacht werd aan de Roomse kerk verzaakt te hebben, werd door de inquisiteur, een geestelijke, ondervraagd. Zo hij in zijn 'dwaling' bleef volharden, werd hij voor bestraffing aan de burgerlijke macht overgeleverd. De groot-inquisiteur van Vlaanderen, Petrus Titelmans, deken van de St.-Hermes-kerk te Ronse, was hier een meester in (3).

Abraham Hans verhaalt, onder de schuilnaam A. Van Vrijsbeke, zijn gruweldaden in de roman **Een heldenstrijd of de kapitein der bosgeuzen**.

In 1555 werd Karel V opgevolgd door zijn zoon Filips II. Niet alleen waren er de voortdurende oorlogen en belastingen, een strijd om onafhankelijkheid voegde zich bij de godsdienstige tribulaties.

Omstreeks 1562 had de Hervorming zulk een uitbreiding genomen, dat de eerste hagepreken werden gehouden. Deze bijeenkomsten in openlucht waar het Evangelie werd verkondigd, deden het Calvinisme in het volle daglicht treden. Omstreeks die tijd was er in Horebeke reeds een Hervormde gemeenschap ontstaan, evenals in een paar omliggende dorpen.

In 1566 werden de Calvinisten zo machtig, dat ze in volle stad hagepreken hielden, zelfs gebruik maakten van de St.-Walburgakerk te Oudenaarde en toelating kregen om er op de Eindries een kerk te bouwen (4). De tolerantie was te danken aan het Eedverbond der Edelen. Vanaf dat moment namen de hervormden de scheldnaam geus (bedelaar) als eretitel aan. Voortaan zou overal «Vive le geus» weerklinken en trok men gewapend

naar de hagepreek (5). Het gewone volk, dat genoeg had van moorden en terechtstellingen der inquisitie, van de plunderingen der Spaanse soldaten en van het dure leven door de slechter wordende economische toestand, opgezweept tegen de Roomse Kerk door de hagepreken, luchtte fel zijn misnoegdheid en vond een slachtoffer in die kerk, die van alles de oorzaak scheen te zijn. Ook te Oudenaarde uitte het gepeupel zijn woede in de beeldenstorm, (1566) waarbij talrijke kunstschaten werden vernield (6).



Jacobus BLOMMAERT. Portret, als gezwoorene van de stad Oudenaarde, ca 31 jaar oud.

Twee auteurs in de 19de e. behandelden Jacobus Blommaert in hun werk : Joseph Ronsse, in Kapitein Blommaert of de BOSCHGEUZEN Te Audenaerde.

1566-1572, Drukkery der gazette van Audenaerde, 1841, 234; en F. van Geert, in De BOSCHGEUZEN of De familie Van Cuyck te Marie-Hoorebeke, drama in drie bedryven en vier tafereelen. Muzyk geschikt door F. van Haute, voor de eerste mael op Minards Schouwburg, door de Koninglyke Maetschappij De Fonteinisten te Gent, den 4 december 1859 vertoond. Gent, Drukkery C. Vyt, 1861, 147.

De hertogin van Parma nam onmiddellijk maatregelen. Filips II, in de overtuiging dat een sterke hand nodig was, stuurde de hertog van Alva in augustus 1567. Velen namen de vlucht; anderen verscholen zich in de bossen en werden Bosgeuzen. Jacob Blommaert, een rijk Oudenaards tapijtwever, werd in 1568 uit de stad verbannen. Hij nam dienst in het leger van de prins van Oranje. Deze had met zijn broer, Lodewijk van Nasau, het verzet georganiseerd tegen Alva. De Raad van Beroerte, kortweg Bloedraad genoemd, het onthoofden van Egmont en Hoorn, het eisen van de tiende penning als belasting, deden de maat overlopen. De havenstad Den Briel werd op 1 april 1572 door de Watergeuzen verrast. Blommaert bevindt zich daar. Hij werd als vertrouwensman van de prins van Oranje met de titel van kapitein naar zijn geboortestreek teruggestuurd. Samen met enkele honderden Bosgeuzen nam hij Oudenaarde op 7 september 1572 in. Door sommige Bosgeuzen werd ruw geweld gepleegd en wraak uitgeoefend. Blommaert zelf was hiervoor niet verantwoordelijk. Een sterke afdeling Spanjaarden werd naar Oudenaarde gezonden. Blommaerts volgelingen lieten hem in de steek en hij besloot naar Zeeland te vluchten.

In de omgeving van Eeklo werden Blommaert en zijn drie gezellen door de Spanjaarden achterhaald. Het huis waarin ze zich schuilhielden, werd omsingeld en in brand gestoken. De weduwe van Blommaert en zijn kinderen bleven in de streek van Oudenaarde achter. De Blommaerts die nu nog in Horebeke wonen, zijn wellicht hun afstammelingen (7).



*Jef Vandenbroeke-Caytan,
Kunstschilder.*

Wapenschild van de familie Blommaert. Kunstschilder Jef Vandenbroeke heeft dit aan de familie aangeboden tijdens zijn expositie, in het kader van de zendingsdag in 1978.

De hertog van Alva werd in 1574 door Requesens vervangen. Er stonden twee partijen tegenover elkaar : degene die de ketterij tot het uiterste wilde bestrijden en degene die vóór alles naar verzoening streefde. Onderhandelingen mislukten. Requesens overleed. Er was geen opvolger aangeduid.

Een zogenaamde Staten-Generaal van Vlaanderen, Brabant en Henegouwen nam contact op met Holland en Zeeland om tot een verdrag te komen. Op 8 november 1576 werd de Pacificatie van Gent officieel getekend. Dit verdrag verkondigde de vernietiging der Spaanse soldaten en proklameerde het calvinisme tot staatsreligie in Holland en Zeeland. Het kerkelijk probleem werd niet echt bepraat, maar uitgesteld. Na het vertrek van de Spanjaarden zou een nieuwe Algemene Vergadering de zaken regelen (8). Door de Pacifikatie hoopte de Staten-Generaal een programma van verzoening met Spanje te bereiken, in de veronderstelling dat de Nederlanden een in meerderheid katholiek land zouden blijven, al zouden de protestanten er enige rechten verwerven. Zij sloten zich niet aan bij de opstandige gewesten, maar meenden dat een kompromis met de ketters in Holland en Zeeland in het belang van land en kerk te verkiezen was, boven de voortzetting van de oorlog. Filips II stuurde Don Juan als opvolger van Requesens. De Staten-Generaal dwong hem bij het Eeuwig Edikt de Pacifikatie te accepteren. Al vlug bleek dat hij het katholicisme wou handhaven op een manier die bij de Staten-Generaal weinig waardering vond. Er was overeengekomen dat protestanten als 'pertubateur van de gemene rust' gestraft

mochten worden, maar Don Juan liet er enkelen ter dood brengen. Het klimaat van verzoening werd verbroken en het kwam tot een ongeregelde burgeroorlog, waarbij het merendeel der bevolking samen met de burgerij, de Staten-Generaal, Holland en Zeeland het tegen Don Juan opnamen.

Merkwaardig is echter, dat het protestantisme nog zo zwak was. Heel langzaam kwam de ondergrondse kerk van de jaren vóór de Pacifikatie uit haar schuilhoeken.

Protestantse gedachten vonden vroeger weerklank bij de meer ontwikkelde; denk aan de vele **schoolmeesters** van de Latijnse scholen, maar de kleine burgers waren het eerst geneigd zich af te scheiden van de officiële kerk (9). Daarnaast trad er vaak polarisatie op. Wanneer twee groepen om sociale of politieke redenen fel tegenover elkander stonden, en de ene groep duidelijk katholiek was, dan had de andere de neiging om protestant te worden en omgekeerd. Tenslotte hadden de protestantse stromingen vooral kans zolang het katholicisme onvoorbereid met de nieuwe denkbeelden geconfronteerd werd. Wanneer in het katholiek bewustzijn zich eenmaal een expliciete afwijzing van de protestanten had vastgezet, was een snelle expansie van de protestantse stroming vrij onwaarschijnlijk (10). De afkondiging van een religievrede in juli 1578 zorgde voor een nieuwe bloei van het protestantisme. De Staten-Generaal publiceerden op 12 juli een ordonnantie **Paix de religion** genoemd. Dit unieke edikt voor de 16de eeuw riep een algehele gewetensvrijheid af. De vervolging en de intolerantie van de Spanjaarden werden als oorzaak van de moeilijkheden beschouwd. Calvinisme en katholicisme werden samen toegelaten in Holland en Zeeland. De gereformeerden mochten hun cultus vrij beoefenen in de plaatsen waar minstens honderd gezinnen dit vroegen. Elk gezin was vrij in zijn keuze. Heel Vlaanderen, Brabant en Henegouwen vulden zich met gereformeerde kerken. Vluchtelingen en bannelingen keerden massaal terug. De katholieken begonnen reeds vlug te protesteren (11). Alexander Farnèse de hertog van Parma kwam de zaken op punt stellen. Hij heroverde de Zuidelijke Nederlanden en stelde de ketters voor de keuze: terugkeren tot het rooms-katholiek geloof of het land verlaten. Honderdduizenden besloten tot het laatste punt en met hen vertrok het beste deel van de bevolking. Zij die overbleven, waren overgeleverd aan de willekeur van de plaatselijke overheid, aan de plundertochten van soldatenbenden, aan de zwarte armoede waarin het land gedompeld was en aan de wolven die de streek onveilig maakten (12). De resterende **ketters** trokken zich terug op de rechteroever van de Schelde in de zeven kruisgemeenten: **Oudenaarde, Mater, Maria-Horebeke, Melden, Wijlegem** (een gehucht onder St.-Denijs-Boekel), **Nukerke, Etikhove**. Ze werden zo genoemd omdat ze het kruis der vervolging moesten dragen. Lodewijk van Nassau, broer van Willem de Zwijger, gaf aan de streek de naam van **Vlaamse Olijfberg** (13). Dan besloten de kerken van Zeeland hun verantwoordelijkheid op zich te nemen. Vanaf 1590 kwam af en toe een predikant vanuit Goes of Middelburg naar Horebeke. Onder de aartshertogen Albrecht en Isabella was de toestand in zover houdbaar geworden, dat geen executies meer werden uitgevoerd en het bezoek van predikanten uit het Noorden, hoewel niet

toegelaten, toch mogelijk werd, wanneer ze zich als reizende kooplieden vermomden. Dit betekent niet dat er aan de protestanten ook maar het minste recht van bestaan werd gegeven. De plakkatens waren nog altijd van kracht. Om in rust te kunnen leven deden vele hervormden mee met al de rooms-katolieke gebruiken; ze lieten hun kinderen door de pastoor dopen en trouwden voor de pastoor; ze woonden de mis bij en leefden als trouwe rooms-katolieken. Intussen gingen ze naar de geheime bijeenkomsten, die op onregelmatige tijdstippen 's nachts in kelders en schuren werden gehouden. Na de Vrede van Münster in 1648 bestond voor hen de mogelijkheid om poorter (= burger) van een stad uit de Nederlandse Republiek te worden. Daardoor hadden ze het recht om als protestants ingezetene van het noorden in het zuiden te vertoeven en waren ze niet meer verplicht om als R.-K. te leven. De meeste protestanten van Horebeke waren poorter van Sas van Gent of Middelburg geworden. In 1692 krijgt de Kommandeur van het garnizoen van Sas van Gent van de Staten-Generaal de opdracht om represaille-maatregelen te treffen tegen de katolieken die daar wonen, telkens als men de protestanten in Horebeke en omgeving het leven zuur maakt.



In deze kortwoning hiielden de protestanten hun samenkomsten voor 1795, in het begin 's nachts in het geheim; na het tolerantie-edikt van 1783 ook bij dag. In de kelder bevond zich een schuilplaats, waar de predikant zich weleer, in geval van overrompeling, kon verschuilen.

Na de overgang onder Oostenrijks bestuur in 1713 kwam er nog geen erkenning van het protestantisme, maar door de vestiging van het Hollands Barrière-garnizoen te Doornik bestond de mogelijkheid daar godsdienst-oefeningen bij te wonen. De gemeenten van de Vlaamse Olijfberg werden

ingericht met ouderlingen en diakens. Geregeld rezen er nog moeilijkheden : zware handtastelijkheden en doodslag, verjagen van predikanten, gevallen van grafschennis. Van de zeven kruisgemeenten zijn alleen Horebeke, Mater en Etikhove overgebleven. Het Edict van Verdraagzaamheid, in 1782 uitgevaardigd door Jozef II, was een uitkomst. Aan alle onderdanen werd vrijheid van godsdienst verleend, met een aantal beperkingen. De woelige Franse tijd schijnt niet veel invloed te hebben gehad op het leven van de gemeente. In 1795 wordt te Horebeke eindelijk een echt kerkgebouw opgetrokken. Volgens de voorschriften werd ze gebouwd tegen een woonhuis, een eind van de openbare weg af, zonder toren of klok en zonder uiterlijke kentekens. Voor de godsdienstvrijheid nam de Zeeuwse Kerk de taak op zich om bescherming en financiële hulp te verlenen. Nu werd dit alles stopgezet, waardoor Horebeke jarenlang zonder predikant bleef.

Na de oprichting van het Koninkrijk der Nederlanden, in 1814, verbetert de toestand aanzienlijk. In 1819 werd de school gebouwd. De gemeente krijgt nu ook een eigen kerkhof, waaraan een gedenksteen in de muur nog steeds herinnert : «Zelfs na hun dood zorgt Willem I, Koning der Nederlanden, voor zijn onderdanen. MDCCCXXIV». De protestanten werden niet op een rooms kerkhof toegelaten. Voordien waren ze genoodzaakt hun doden in eigen tuin te begraven. Toen België in 1830 onafhankelijk werd, verzekerde de grondwet de vrijheid en gelijkheid van de godsdiensten.

Horebeke telde in de loop van vorige eeuw van vijftienhonderd tot tweeduizend inwoners. In 1830 zijn honderdentien daarvan bekend als protestant; dit beduidt dat ze er haast in afzondering op de wijk Korsele vertoeven. Op het einde van de eeuw, in 1899, telt de uithoek er tweehonderd protestanten. Dat cijfer vergt in de toekomst een sociologische ontleding en opzoeking, want de stijging van dit cijfer is gebonden aan de periode, dat vader Bastiaan Hans er als onderwijzer verwijlt.

Op geschiedkundig vlak zullen er talrijke mozaïektegels moeten onderzocht en belicht en vergeleken worden, om tot een totaalbeeld te geraken voor de ontwikkeling en de verhouding van de protestanten en het centrum van Horebeke, zeker inzake politiek.

De bouw van een eigen school voor de protestantse gemeenschap dateert uit 1817. In dat jaar verleent de overheid een steun van duizend gulden voor de bouw van een school (De aanvraag voor de bouw van een pastorie in 1817 werd negatief beantwoord). In 1818 geschiedt de aankoop van de grond voor de school en volgt tevens de aanwerving van een onderwijzer. De protestanten steken symbolisch en werkelijk de handen uit de mouwen, want zij zelf zorgen voor het gebouw. Het bakken van de stenen geschiedde in de buurt van het terrein. De kerkleden verzamelden daarenboven persoonlijk drieduizend gulden.

1836 geldt als een uitzonderlijk jaar. Juffrouw Johanna van den Berghe verstrekt bij legaat een uitzonderlijke som aan de kerk. Een vierde deel is bestemd voor de bouw van een pastorie, een vierde voor het armengoed, en twee vierden voor de school. Menselijke factoren spelen intussen een rol, en een rem voor het verloop. De teleurgestelde familie betwistte de geldigheid van het legaat en eiste een gerechtelijk onderzoek. Pas in 1841 kende het gerecht de som toe aan de wijk Korsele. De burgemeester had de protestanten in hun proces tegen de familie van den Berghe steun verleend en als vergoeding voor zijn optreden vijfhonderd frank ontvangen.

De verhoudingen tussen katholieken en protestanten waren volgens de enen hermetisch afgesloten. Overdreven is het klaarblijkelijk. Een feit is duidelijk : in de loop van de negentiende eeuw (1840-80) hadden de protestanten ongeveer 98 hekt. grond. 22 hektaren gingen door verkoop over naar katholieken. Het zou de moeite lonen te kunnen achterhalen hoe en in welke verhouding deze gronden naar de katholieken overgingen.

De verhouding met de gemeente kan zo als uitstekend worden bestempeld. Een voorbeeld spreekt weinig. De gemeente dient hoge kosten te dragen voor de bouw van de nieuwe roomskatholieke pastorie; de protestantse kerkgemeente leent in 1843 een bedrag van tweeduizend driehonderd frank aan de gemeentekas om de kosten te helpen delgen. De schoolstrijd zal echter alom troebels zaaien, eer en meer dan men vermoeden kon. Ook de protestantse gemeenschap leed er fel onder.

Financieel en moreel. Abraham Hans centraal als je wilt.

De leden van het katholiek gemeentebestuur beschikten voorzeker over een snuggere raadgever, een gewiekste vos, die het akelige en jammerlijke in wetteksten kan achterhalen . . . en dan laten toepassen. Artikel 1, 10 en 49 van de wet van 23 september 1843 lieten ze bij Koninklijk Besluit van 29 november 1875 toepassen op de schoolgoederen. De toestand in de gemeente werd onderste boven gekeerd : Het bedrag van Johanna van den Berghe, bestemd voor de school, namelijk 62.800 frank, werd gesplitst, want het moest in twee verdeeld worden tussen de kerk en de gemeente. De schikking krijgt een definitief karakter en de bol rolt verder, dan men in het begin kon voorzien : in 1880 had de protestantse onderwijzer de titelatuur van gemeentelijk schoolmeester gekregen, was aldus benoemd, maar in de loop van 1884-1885 krijgt hij zijn ontslag.

Het ligt voor de hand, dat de school [de leerkracht(en)] een belangrijke en gebeurlijk verstrekkende invloed kan uitoefenen. In de besloten gemeenschap van Horebeke oefende een beperkte groep een felle controle uit, nl. de kerkeraad. Deze raad was verantwoordelijk voor de gave, goede zeden, de «censura morum», toezicht op het gedrag. De raad spaarde niemand. In 1843 zendt hij de schoolmeester wandelen, «wegens berispelijk gedrag».



Interieur van de kerk.

Een gestrengheid duurt zeker voort, want in 1872 valt zijn opvolger hetzelfde lot te beurt (14).

In 1872 werd de **Nieuwe Kerk** ingewijd : een echte kerk, in neo-gothische stijl met een toren en twee klokken (15). Boven de ingang deur aan de buitenkant is een gebeitelde steen aangebracht, die een typisch protestants symbool voorstelt, een open boek met de woorden : **Wij prediken niet ons zelve, maar Christus Jezus, onzen Verlosser**». In het zegel der kerk staan de voor deze kleine gemeente zo toepasselijke woorden : «Vrees niet, gij klein kuddeke (Lucas XII, 32)» (1).

De glasramen dateren van 1872. Glasraam links : medaillon bovenaan stelt de geboorte van Kristus voor; de spitsboog links toont het doopsel van Kristus, die rechts Ghetsemane, de hof aan de voet van de Olijfborg, bekend uit de lijdensgeschiedenis van Kristus. (Marcus 14 : 32)

Glasraam rechts : medaillon de hemelvaart van Kristus; spitsboog links toont de kruisdood, die rechts de verrijzenis uit het graf.

Het glas links bevat de tekst : + TER EERE GODS / EN TER GEDACHTENIS AAN EENEN GELIEFDEN / VADER IS DIT / + VENSTERGLAS / GEGEVEN DOOR ZYNE / ZONEN WILLIAM EN / JOHN WILFORD.

Het glas rechts : + DIT VENSTERGLAS / IS GEGEVEN DOOR / DE FAMILIE / WILFORD-DERHAM / + EN VRIENDEN / ALS EEN BEWYS VAN / LIEFDE VOOR HET / WOORD VAN GOD.

(1) S. DE JONGE. De Kruisbanier, 19 (1963) nr. 32, 3.

(2) Plakkaat : wet van algemeen belang die uitgehangen werd.

(3) zie 1.

(4) J.A. DE JONGE. De Geuzenboek te St.-Maria-Horebeke. Horebeke, 1979, 5-6.

(5) J. MESTDAGH. Tentoonstelling Protestantisme in Z.O.-Vlaanderen. De Bosgeuzen en de Vlaamse Olijfborg. Het Volk, 29 augustus 1975. / Volgens dhr. Guido Gadijne, archivaris te Ronse, werd het woord geus voor de eerste maal gebruikt bij de overhandiging van het verzoekschrift aan de regentes. Een aanwezige in de zaal zou verklaard hebben : ce ne sont que des gueux (bedelaars). Het woord geus betekende zowel protestant als politieke opstandeling, want elkeen die de staatsgodsdienst, het r.k.-geloof niet trouw bleef, pleegde majestaatsschennis. / Zie : **Geuzen** in Encyclopedie van de Vlaamse Beweging. Lannoo, Tiel/Utrecht, 1973, 581 door Ludo VALCKE en Marcel BOEY.

(6) Zie 1.

(7) J.A. De JONGE, o.c. 7.

(8) J.J. WOLTJER. De vredemakers. Tijdschr. voor Geschiedenis, 89 (1976) 299, 308-310.

(9) Zoals in de meeste steden van de Zuidelijke Nederlanden waren de Kortrijkse protestanten hoofdzakelijk personen afkomstig uit de bezittende en welgestelde kringen. De enige uitzondering schijnt het Westkwartier te zijn. De overgrote meerderheid der beeldenstormers en Bosgeuzen, allen calvinisten, was te zoeken in de talrijke bezitsloze en werkloze textielarbeiders van de streek. Verdere informatie in : M. Bachouse, **Beeldenstorm en Bosgeuzen in het Westkwartier (1566-1568)**, hand. Gesch. en Oudhk. Kr. Kortrijk, Nieuwe Reeks, 38 (1971) 111 en 132.

(10) en (11) J.J. WOLTJER, o.c. 315-318.

(12) J.A. DE JONGE, o.c. 7.

(13) nr. 1, 2.

(14) R. v.d. LINDEN. **Horebeke en Abraham Hans**. De Zuidvlaamse Kultuurkrant, Ronse, november en december 1980.

(15) Dr. Elisabeth DHANENS. **Kanton Sint-Maria-Horebeke**. Prov. Oost-Vlaanderen. Inventaris van het Kunstpatrimonium VIII, Gent, 1971, DI I. Tekst, 348-354. DI II. Illustratie, nr. 584-597.

Zijn jeugd : Horebeke 1882-1887. Roeselare 1887-1905.

Abraham Hans werd geboren op 12 februari 1882 in het schoolhuis te Horebeke (1).

FEBRUARI.

1 Woensd.	s. Sigebertus.
2 Donderd.	<i>O.L.V. Lichtm.</i>
3 Vrijd.	s. Blasius.
4 Zaterd.	ste Joanna.
5 ZOND.	<i>Septuagesima.</i>
6 Maand.	s. Amandus.
7 Dinsd.	s. Remualdus.
8 Woensd.	ste Jacoba.
9 Donderd.	ste Apollonia.
10 Vrijd.	ste Scholastica.
11 Zaterd.	s. Adolphus.
12 ZOND.	<i>Sexagesima.</i>



Abraham Hans is een zondagskind, een gelukskind volgens de volkse opvatting :

Zondagskind, den Here gezind,/ Maandagskind, schoon van gezicht,

Dinsdagkind beweegt zich licht,/ Woensdagkind, zorgen groot,

Donderdagskind reist voor zijn brood,/ Vrijdagskind, liefde groot,

Zaterdagkind, hard werk voor 't brood.

Eigen Volk, 1939, 359.

Hij werd genoemd naar zijn grootvader langs vaderskant, een zeeloods (2). Zijn vader, Bastiaan Hans, stamt uit den Briel (Nederland). Hij was als onderwijzer benoemd aan de protestants-christelijke lagere school te Maria-Horebeke en bekleedde dit ambt van 15 april 1873 tot 1 januari 1887 (3). Zijn moeder, Boukje Edelenbosch, was van Zeeuws-Vlaanderen. Haar vader was eveneens een loods. Hij kwam om het leven in een zware storm. Abrahams grootmoeder, de weduwe van de loods, bracht haar laatste levensjaren door in het gezin van haar dochter, Hans' moeder. Deze gegevens en het beroep van grootouders zijn van belang om ons te leren begrijpen hoe de kleine Hans in zijn prille jeugd gekonfronteerd werd met een wereld die we ons niet zo gemakkelijk en onmiddellijk voorstellen : de zee en de binnenwateren. De storm met dreigementen, de gevaren op zee, het rare bestaan van strandlopers en hun vaak zo verdachte stieltjes kende Hans rechtstreeks uit de mond van zijn oma (4).

Het gezin had het niet erg breed in die tijd. Vader Hans verbleef juist tijdens de moeilijke jaren van de schoolstrijd (1882-1884) te Horebeke.

Hans getuigt : Toen hij (Bastiaan Hans) herwaarts kwam genoot hij als inkomen : twaalfhonderd frank, vrije woning, vrijdom van belasting, een hof met vrij hovenier, het gebruik van vijftig roeden land, aan de kerk behorend, en de noten van twee bomen op het kerkhof» (5). In 1873 zag de toestand er inderdaad rooskleurig uit. Maar nadat de protestantse school eerst aan de gemeente kwam, die ze liet vervallen, volgde het ontslag van Bastiaan Hans op 21 oktober 1884. Daar stond hij brodeloos, als vader van zeven kinderen waarvan Abraham dan het jongste was. Dit is de harde realiteit. De godsdienstige overtuiging bracht inderdaad heel wat moeilijkheden mee. Toch stond de familie Hans niet alleen. Zij werd opgevangen door de andere inwoners van de Geuzenhoek : kleine landbouwers, koeboertjes, die moesten wroeten om hun dagelijks brood (6). De scheiding tussen roomsen en protestanten werd streng in ere gehouden. Daardoor was de kleine protestantse gemeenschap erg op zichzelf aangewezen. Er groeide dan ook een hechte vriendschapsband tussen de familie Hans en de overige bewoners van de Geuzenhoek. Dat samenhorigheidsgevoel, die krachtadige steun, zijn waarden dewelke deze groep altijd kenmerkten. Ze maakten het mogelijk dat dit kleine protestantse eiland bleef bestaan in die grote katolieke zee door de eeuwen, ondanks vervolging en lijden (7). Deze kleine gemeenschap was Hans' bakermat. De beruchte schoolstrijd verplichtte vader Hans in 1887 naar Roeselare te trekken, waar de fabrikant H. Tant hem ander werk aanbood (8). Dit betekende voor Abraham niet het definitieve afscheid van Maria-Horebeke; hij zou er vaak terugkeren gedurende de vakantie of op een zendingsdag.

Sinds 1903 beleven de protestanten er «hun zendingsdag» op 15 augustus. Het betreft een heuglijke traditie. Voor en na de tweede wereldoorlog bemerkte je er dan menige bus uit Nederland en ook uit een paar steden van Vlaanderen. In de huidige omstandigheden tel je er een bus, maar talrijke personenwagens.

Het programma bevat van jaar tot jaar enigszins een vast scharnier. In de loop van de voormiddag een welkomsgroet en -lied voor de interprovinciale en internationale samenkomen, een prediking, orgelspel, koor- en samenzang, een open gesprek over een nauw omljnd thema en een optreden van de Horenbeekse geusjes, d.w.z. een kinderfoor dat heel wat meer kinderen telt dan dat er in protestantse school zitten. In 1978 was die : de kriminaliteit en mogelijke gelegenheden voor kristelijk dienstbetoon, met de klemtoon op het gevangeniswezen : misdaad, oorzaak en bestrijding, in de ruimste zin. Het publiek bestaat er uit ongeveer vijfhonderd lieden, waar jonge gezinnen de hoofdbrok vormen. De pastorie-tuin is gewoonlijk de verzamelplaats, met een podium, een predikstoel, een mikro, een orgel. Fruit- en dennebomen leveren er overvloedig groen en een landelijk atmosfeer, weergaloos. Een boekenexpositie biedt je de mogelijkheid kostelijke en gewone boeken en boekjes te kopen, in verband met godsdienstige problemen, postkaarten met spreuken en dan hoort er ook een kraam met een tombola bij. In de avondstonden bindt een kampvuur de nablijvers, de opruimers en de logé's. De deelnemers krijgen een brochure van ongeveer tien bladzijden, met het verloop van het programma, liederen, de aanwijzingen allerlei. In '78 heeft er zich een belangrijk feit voorgedaan : voor de eerste keer, sinds het ontstaan van de zendingsdag is de fanfare van Sint-Kornelis-Horebeke (de enige in Horebeke) opgetreden bij het begin van de plechtigheid in de namiddag. Ontroerend en stichtelijk weerklonk daar in de verbroedering «Nader, mijn God, tot U». Voor de eerste maal nam een fanfare er deel, echt en hecht, innig en enig ! De verbroedering schiet vast wortel, want een jongen uit de Geuzenhoek, Harry Blommaert, speelt klarinet in de gelederen van de fanfare. De strakke scheiding van weleer hoort totaal tot het verleden.

(Zendingsdag. De Beiaard, weekblad. Zottegem, 19 aug. 1978).

Dat Horebeke een blijvende invloed op Hans uitoefent, blijkt uit een aantal verhalen die er gesitueerd zijn o.a. **De gek van de Molenberg en Lida, de verstotene weze**. Laatstgenoemd verhaal bewijst dat Hans goed op de hoogte was van de situatie in het protestants gehucht waar een strenge scheiding tussen protestanten en katholieken heerste. Het verhaal handelt over de kennismaking en groeiende liefde tussen Lida Dijkers, een arme wees en Paul Manens, een ingenieur. Lida verblijft enkele maanden in Horebeke voor haar gezondheid en Paul, uit Brussel afkomstig, heeft de leiding bij het aanleggen van een spoorweg. Ze verkozen alle twee een verblijf te Horebeke op basis van hun religie. Paul verblijft bij de dominee, die met zijn vrouw uit Nederland afkomstig is. Ze brachten niet alleen hun protestantse overtuiging, maar ook hun gewoonten met zich mee. De auteur beschrijft de teeceremonie met de teeketel met de doorzichtig porceleinen wanden, waarop taferelen uit de bijbel waren voorgesteld. Hoewel Hans innig veel van Vlaanderen hield, heeft hij nooit zijn Nederlandse afkomst en zijn godsdienstige overtuiging onder stoelen of banken gestoken.

De naamgeving van de personages doet **Hollands** aan. De zoon van de hoeve waar Lida verblijft, heet Nathan. Omwille van zijn enorme lichaamskracht noemt men hem Samson. De ooms van Lida heten Johannes en Pieter. Het protestantse gebruik om kinderen een naam uit de bijbel te geven, komt duidelijk naar voor.

Kortom, er was weinig contact tussen katholieken en protestanten, hoewel er zich af en toe feiten voordeden die op een ontmoeting wijzen, o.a. de verkoop van gronden. Het geschiedde normaal dat een protestant bij een sterfgeval een partij land van een katholiek kon kopen en omgekeerd. Voor één zaak begaven de protestanten zich regelmatig naar het centrum van de gemeente, voor de aangifte van geboorte- en sterfgevallen en tegelijkertijd voor het drukken van de doodsbriefven; sinds het begin van de eeuw is in het centrum de drukkerij De Clippele gevestigd. Van in het begin werden de protestanten er klant voor de familieberichten.

In 1876 was te Roeselare de protestantse kerk ontstaan, op initiatief van de liberale industrieel Henri Tant die protestantse werknemers had geronseld in Zeeuws-Vlaanderen en Horebeke. Hij financierde een privéschooltje voor protestantse kinderen, een uitzonderlijk voorrecht. Op 11 januari 1887 laat Bastiaan Hans zich te Roeselare inschrijven als *protestantsche schoolonderwijzer*. Het gezin vestigt zich in de Kunststraat nr. 11. (thans Henry Horriestraat). Heeft Henri Tant Bastiaan meteen als onderwijzer aangesteld of is Bastiaan eerst als bediende in de textielfabriek werkzaam geweest ? Dat is nog niet uitgemaakt. Bij de overlijdensakte van Egberta Joanna Hans, dochter van Bastiaan, overleden op 16 aug. 1893 geeft Bastiaan als beroep op : Bediende. Daar kan je alle kanten mee uit. Hij is in elk geval geen onderwijzer of bakker. Bij een overlijdensakte op 20 maart 1895 geven twee leden van de protestantse gemeenschap, als aangevers, het beroep van bakkersgast op, waar aldus het bakkersbedrijf te voorschijn komt.

Buiten de vakantietijd is Abraham te Roeselare officieel ingeschreven van 21 nov. 1902 tot 11 febr. 1903 en van 30 sept. 1904 tot 30 okt. 1905 : zijn vertrek naar Kontich. Op 20 sept. 1905 schrijft Bastiaan Hans aan de predikant van de protestantse kerk :

Toen ik in Oktober des vorigen jaars met behulp van mijnen zoon de nieuwe inrichting opende (d.i. het vernieuwde protestantse schooltje aan de Mandelbaan) had ik gedacht op die wijze nog vele jaren rustig te kunnen voortwerken en alzoo mede te arbeiden aan de bloei dezer gemeente . . . Het onverwacht vertrek van mijn zoon en de moeilijkheden aan de collecte verbonden noopten mij tot het besluit om mijn arbeid hier aan een ander over te laten . . . De . . .

De familie Hans verhuist. Deze regels bevestigen, dat onze volksschrijver als hulponderwijzer werkzaam was.

(Ds. D. van WAGENINGEN. De Vlaamse schrijver Abraham Hans te Roeselare. Protestants Nieuws. Kerkblad voor Zuid-West-Vlaanderen, Ieper, 10 (1982) 14-18, en brief van dezelfde auteur aan Renaat v.d. Linden, dd. 12 febr. 1982)

In die tijd bestond een protestantse afdeling te Kortrijk. Bastiaan en Abraham Hans werden meermaals gevraagd om in de eredienst voor de Vlaamssprekenden voor te gaan, d.i. de leiding te nemen in godsdienstige bijeenkomsten, voorgaan in gebed. (brief D. van Wageningen)

Over de periode te Roeselare heeft Hans veel verteld (9). Hij was vijf jaar toen het gezin naar Roeselare verhuisde. Het gezin vergrootte, zodat ze daar met dertien waren, de ouders niet inbegrepen. Vader Hans had het niet erg breed. Een onderwijzer verdiende immers niet veel. Er werd spaarzaam geleefd, wat niet belet dat Hans altijd met plezier over zijn blijde en zonnige jeugd vertelde. Kerstmis, Pasen en Pinksteren werden op bescheiden wijze gevierd en ook de verjaardagen werden niet vergeten (10).

De vader van Abraham heeft er een tijdlang een bakkerij uitgebaat en het ligt voor de hand, dat de kinderen het brood rondvoerden. In elke bakkerij komt het wel eens voor, dat er oud brood overblijft en dat de bakker of bakkerin het een volgende dag verkopen. Zo gebeurde het eens, dat de jeugdige Hans oudbakken brood ergens had afgeleverd en dat de vrouw riep, dat hij zijn oudbakken brood zelf moest opeten, maar de slimmerd had het gebeurlijk verwijt voorzien en had zich vlug verwijderd. (Mededeling Mevr. Carmen Schepens-Maerten)

Hier vinden we de kiem van Hans' liefde voor de arbeiders, de eenvoudigen en de armen die hij later op treffende wijze in zijn verschillende romans laat optreden. De woning van de familie Hans aan de Mandelbaan (11) werd door het volk het gebouw genoemd (12). Noodlijdenden vonden de weg naar dit huis, naar moeder Hans die bekend was om haar liefdadigheid. Ze bezocht vaak zieken en Abraham vergezelde haar. Hij sprak met de arbeiders en speelde met hun kinderen. Ze bezochten dezelfde school. Het gebeurde nog vaak wanneer Hans later te Roeselare kwam, dat één van de werklieden hem toeriep : **Dag Abraham, weet ge 't nog dat we te gare speelden en bij meneer Dumortier naar school gingen ?** (13)

Onder zijn liefste jeugdherinneringen noemt Hans de uitstapjes met zijn ouders, broers en zusters, vrienden en vriendinnen. Het ging er eenvoudig en ongedwongen aan toe. Heel de omgeving werd verkend : Wijnendale, de processie van Kachtem, het bos van Rumbeke, de Kemmelberg en nog veel andere plekjes werden bezocht. Zo leerde Hans de natuur, de schoonheid en eigenheid van het Vlaamse land kennen. Zijn vader, een uitmuntend verteller, sprak met de mensen die ze ontmoetten. Hans zou het later als reporter voor **Het Laatste Nieuws** precies op dezelfde manier aan boord leggen.

De reisdrift had hem vrij vroeg te pakken. Hij trok er op it met een broer of een vriend. Om hem toe te laten verder te reizen mocht hij van zijn vader de trein nemen. Wanneer hij een fiets kreeg, waren er geen onbereikbare plekjes meer in Vlaanderen. De eerste tocht met zijn fiets zou van Roeselare naar Horebeke geweest zijn. Vaak keerde hij naar zijn geboortestreek terug. **Dikwijls zat ik toen op een helling met het boekje dat Omer Wattez door het Willemsfonds over dit gewest had laten uitgeven en dat later is uitgroeid tot de Vlaamsche Ardennen !» (14)**

Hij leerde zijn geboortestreek vooral kennen tijdens de grote vakantie. Voor zes weken verliet hij de arbeidersstad Roeselare en kwam logeren op het platteland bij boer Pier Louis Blommaert te Horebeke. In ruil voor kost en inwoon hielp hij bij de oogst en wachtte koeien. De boer en zijn vrouw vonden het jammer dat Hans verder zou leren; ze beweerden dat er in hem een goede boer stak.

In Horebeke kwam Hans in contact met Seghers, een zinneloze uit Antwerpen, die daar was uitbesteed. Ze werden vrienden en Seghers zong vaak voor hem. Dit was de bron en oorsprong voor Hans' latere geschriften over de zinnelozen te Geel waarin hij vol liefde over deze ongelukkigen spreekt (15).

Zijn familiereisjes indachtig trok hij vanuit Horebeke op ontdekkingsstocht. Zottegem, Ronse, de Zwalmstreek en omliggende oefenden een onweersaanbare aantrekkingskracht op hem uit. Dit zwerven bezorgde boer Bloemaert vaak angstige uren, want Abraham kwam meestal laat terug. Wanneer hij dan opdook, gaf Pier Louis hem wel eens een draai om de oren maar 'dit offer aan zijn toeristische neigingen' bracht Hans gaarne.

Zodra Hans een fiets bezat, begaf hij zich ook naar zee. Hij is er onmiddellijk op verliefd geworden en is ze trouw gebleven.

Die reisjes en uitstapjes hadden in Hans een geschiedkundige interesse doen ontstaan. Het was hem niet genoeg van her naar der te trekken; hij wou er ook bij leren. Daarom praatte hij regelmatig met oude mensen uit de streek om een legende, een sage, gegevens over een gebouw, een figuur, een standbeeld of iets anders te vernemen. Hij vulde zijn tochtjes aan met de lektuur van geschiedkundige werken te Brugge, te Sluis en in de provinciale boekerij te Middelburg (16). Dit was werk voor de winterse dagen. De informatie die hij zo vergaarde, zette hem aan om bepaalde plaatsen nog eens te bezoeken.

Nadat hij de lagere school te Roeselare doorlopen had, studeerde hij aan de *Ecole Moyenne* te Menen (17). Hij nam elke dag de trein. Op die manier ontmoette hij honderden arbeiders, die uit de omgeving van Torhout naar de fabrieken te Halewijn gingen werken. Ze waren reeds vroeg van huis

weg en kwamen pas laat terug. En dit alles voor een klein loon. Dit maakte een diepe indruk op Hans; heel zijn leven zou hij zich inzetten opdat zij een beter bestaan zouden hebben (18).

Over de school zelf kan Abraham weinig goeds vertellen. Het was een voormalig Theresiaans kollege grauw en somber. Wij hebben nog de herinnering aan benepen, ziltige, schamele klassen. Het kon er zo duf ruiken. Het onderwijs gebeurde in het Frans. Gelukkig was er de heer Vermast, de directeur van de school. Hij was een voortrekker die in het Vlaams schreef tot ontwikkeling van zijn volk. Hij verschaftte boeken van Nederlandse schrijvers aan de leerlingen die 's avonds op hun trein moesten wachten. Ook maakte hij van de prijsuitreiking gretig gebruik om boeken te geven in eigen taal, werken van Conscience, vrouwe Courtmans, Callant, Mac Leod en van Nederlandse schrijvers (19):

Hans las veel in die tijd. Later ging hij met zijn broer Hendrik te Doetinchem in Nederland verder studeren. Een goede vriend van zijn vader, de heer Moora, bestuurde daar de Groen van Prinster kweekschool en bood beide jongens een studiebeurs aan. Hans begon van Nederland te houden, maar koesterde heimwee naar Vlaanderen.

Abraham had ook zijn aandeel in de huishoudelijke karwijtes (20).

Hij koos hetzelfde beroep als zijn vader en stond op diverse plaatsen voor de klas : te Sluiskil, Roeselare, Sluis en Antwerpen (21).

Hans heeft zijn hele leven lang aandachtig gekeken en geluisterd. Welke waren de burenen ? Hoe leefden de werklieden die hij op de trein of tijdens zijn ronde met de broodkar ontmoette ? We beseffen voorzeker onvoldoende, hoe hij de meeste mensen die hij ontmoet, scherp ontleedt en hoe hij daardoor nadien in staat is hun leven nauwgezet weer te geven. We maken even kennis met de armoedzaaiers en sukkelaars uit het begin van onze eeuw, in en rond Roeselare.

VLAAMSE FABRIEKSWERKERS

Uit *Het Laatste Nieuws* (vóór 1914)

Het leven der Vlaamse fabriekswerkers heb ik leren kennen, omdat ik nog enige jaren geleden in hun huisjes verkeerde, een deel van het leven dier mensen in de kleine Vlaamse stad Roeselare heb meegeleefd.

Ik denk nu aan Bertje. Hij was wever, verdiende, als 't goed ging, twaalf frank per week. Hij was getrouwd en had vier kinderen. De vrouw moest thuis blijven, want de kinderen waren nog klein. Twaalf frank in de week !

Bertje woonde in een huisje even buiten de stad, en er was een lapje grond bij. Dat kostte hem 2,50 fr. per week. Er bleef dus 9,50 fr. over voor vader, moeder en vier kinderen, voor 6 personen dus, dat is ongeveer 1,58 fr. voor ieder per week of 23 centiemmen per dag !

Bertje stond 's zomers om vier uur op en dan ging hij in zijn tuin werken. Om zes uur was hij in de fabriek en om twaalf uur keerde hij huiswaarts om te eten. Hij woonde twintig minuten van zijn werk; dus we rekenen weer : twintig minuten gaan en twintig minuten keren — en dan liep hij zich in 't zweet — én twintig minuten, waarvan hij er vijf gebruikte om zijn aardappelen met azijsaus binnen te slokken en vijftien om nog in zijn tuintje te werken.

Om één uur viel de nijdige fabriekspoort weer achter hem dicht en pas om zeven uur liet ze Bertje vertrekken. Gauw naar huis ! De aardappelen met azijsaus stonden al op tafel te dampen. Bertje verslond ze, greep weer spade of rijf of hakker, en ik heb hem zien werken op zijn lapje grond, terwijl de ganse omgeving vol vloeyde van de zilveren maneschijn. Zes uren te bed . . . en weer kwam dezelfde dag, op dezelfde wijze verdeeld !

Bertjes schoonouders waren versleten. Niet naar 't oude mannen- en vrouwenhuis. Daarvoor bezat die stoere zwoeger nog te veel fierheid. Bertjes gezin werd met twee leden vermeerderd. 't Is waar, de oude vader trachtte nog wat te verdienen.

Zeer veel fabrieksarbeiders hadden geen lapje grond, konden hun karig inkomen niet vermeerderen, maar beschikten over wat meer tijd voor de slaap en de ontspanning. Ontspanning 's avonds? Wel, de mensen ontvluchtten hun bedompt huisje — ik spreek van de zomer — en zetten zich op de drempel of op de grond tegen hun woning of tegen de groezelige muur der fabriek. En 's winters bleven ze gezeten bij de gloeiende stoof, en vielen in slaap.

Maar 't is waar, Bertje verdiende niet altijd twaalf frank. Soms bracht hij er maar negen thuis en 't gebeurde ook wel dat hij dagen niet werkte, niet werken mocht.

Er waren gelukkigen, die veertien, zestien, achttien, ja zeer gelukkigen, die twintig frank wonnen! Twintig frank, maar dan stonden ze gelijk met veel klerken. Nog eens, dat waren de zeer gelukkigen!

In veel gezinnen ging de moeder ook werken, evenals de man van 6 tot 12 en van 1 tot 7 u. Huiselijkheid, opvoeding, die begrippen kenden ze immers niet! Ze kenden allen 't gedaver der machine, 't geronk van raderen, 't gesnok van een getouw.

De fabriekswerkers hadden een ellendig bestaan, we herhalen het. Brood en aardappelen, dat was hun voedsel. 's Zondags een stukje vlees . . . of wat beenderen voor magere soep. Soms doolde de vis in de vaart, als het fabriekswater 't kanaal verpestte, snakkend naar lucht, en stierf. Dan was het kermis in vele huizen, dan werd er vis gegeten.

**

En zo gauw de wet het toeliet, werden ook de kinderen, meisjes als jongens, naar de fabriek gestuurd! Denk eens: drie frank weekloon, drie frank meer op 't budget . . .

Ontleend aan Carmen Schepens-Maerten. VWS-cahiers, 11 (1976).

De nrs. tussen haakjes (. . .) verwijzen naar de studie van Viviane Van den Dooren: **Abraham Hans. Proeve tot bio-bibliografie**. I, 200 blz., II, 201-427 blz., Licentiaatsverhandeling, Leuven, 1980. Opgave van 3344 nrs. [Jozef Van Effelterre bezorgde een uitvoerige reeks van zijn studiemateriaal.]

- (1) De straat die naar het schoolhuis leidt, heet sinds de gemeentefusie van Kornelis- en Maria-Horebeke in 1975, A. Hansstraat. In Kontich werd door het gemeentebestuur besloten eveneens een straat naar hem te noemen.
- (2) J. DE MAEGT: *Uit het leven van A. Hans*. Kontich, A. Hans - Van der Meulen, 1934, 5.
- (3) S. DE JONGE: *Abraham Hans. De Autotoerist*, 31 (1978), 308.
- (4) Gesprek met S. DE JONGE, ex-onderwijzer van M.-Horebeke.
- (5) A. HANS: *De Geuzenhoek. Vlaamse Gids*, 6 (1910), 457.
- (6) S. DE JONGE, 308.
 - (7) *Een klein eiland in de grote zee*. Een artikel naar aanleiding van een radiotoespraak door R. Germeraad, vroeger predikant van Maria-Horebeke, *Blijde Boodschap*, 58 (1949), nr. 32, 4.
- (8) W. LUTJEHARMS: *De Vlaamse Opleidingschool van Nicolaas de Jonge en zijn opvolgers (1875-1926)*. Uitgegeven onder de auspiciën van de Vereniging voor de Geschiedenis van het Belgisch Protestantisme. Brussel, 1978, 84.
- (9) A. HANS: *De Vlaamsche Letterkundigen en het Toerisme. De Heer A. Hans en het Toerisme*, *Toerisme*, 16 april 1934.
- (10) J. DE MAEGT, *Kinderbibliothek* nr. 55, 5.
- (11) Register burgerlijke stand gemeente Kontich - Telling 1901-1910, boek 2, 46.
- (12) O. STEGHERS: *Hij die bij zijn volk het lezen onderhield. Bij de viering van A. Hans*. *Het Laatste Nieuws*, 28 en 29 april 1934.
- (13) J. DE MAEGT, o.c. 6.
- (14) A. HANS: *De Vlaamsche letterkundigen en het Toerisme*. nr. 9, 299.
- (15) Zie bv. nr. 17 van de A. Hans' Kinderbibliothek: *De zinneloozen te Gheel*.
- (16) A. HANS: *De Vlaamsche letterkundigen en het Toerisme*. nr. 9, 30.
- (17) J. MARCHAU, *Abraham Hans in het «jaar van het kind»*. *Informatieblad van het ministerie van Nationale Opvoeding* 14 (1979) nr. 12, 35.
- (18) J. DE MAEGT, 22.
- (19) L. SACRE. *A. Hans en het volksleven in Vlaanderen omstreeks 1900*. Gent, 1960, onuitgegeven licentiaatsverhandeling.
- (20) DE MAEGT. Zie nr. 2, 23-24.
- (21) L. SACRE. Zie nr. 19, 18-19.

76° 684.

Vermelding der Huwelijksvoltrekking.

Gemeente Sluis.

AKTENUMMER 9.
REG. FOL.

Op den 7 Juni 1907 is het huwelijk
voltrokken tusschen:

Abraham Hans

geboren te St. Maria Hoorebeke den 12 Februari 1882

wonende te Antwerpen

zoon van Bastiaan Hans

en van Beukje Edelenbosch

weduwnaar van

en

Adriana van der Meulen

geboren te Sluis den 10 November 1875

wonende te Sluis

dochter van Simon van der Meulen

en van Johanna Maria Sanders

weduwe van

afgegeven door mij Ambtenaar
van den Burgerlijken Stand
der gemeente Sluis.

[Handwritten signature]

Zegelstempel.



*Overleden te Knokke,
den 6 Juli 1939.*

*Overleden te Wemmel,
den 4. 10. 1943.*

Huwelijk en gezin Schrijverschap

Bastiaan Hans x Boukje Edelenbosch

Simon Van der Meulen x Johanna Sanders

Abraham Hans

Adriana Van der Meulen

Johanna*

Helena

Maria

Willem

* Johanna schreef onder het pseudoniem Annie Hans.

Op 5 december 1905 trok het gezin Hans uit Roeselare naar Kontich, Duivenstraat, 43. Abraham, werkzaam als onderwijzer, verliet Kontich op 7 december 1906 om zich te Antwerpen, Nationale straat 39 te vestigen, waar hij verbleef tot in 1909.

Ondertussen had hij te Sluis kennis gemaakt met Adriana van der Meulen,



De woning te Sluis, waar Abraham Hans zijn echtgenote Adriana Van der Meulen opzocht.



In dit huis langs de Antwerpsesteenweg, Houthulst genaamd leefde en werkte de volksschrijver Abraham Hans. (1882-1939)

dochter van een Zeeuwse landman. Ze huwden op 7 juni 1907 en kwamen op 5 april 1909 te Kontich wonen, Nieuwstraat 28. Het gezin werd gezegend met vier kinderen : Johanna, Helena, Maria en Willem (zie bijgevoegde stamboom). Later verhuisden ze eerst naar 'Huis Guido Gezelle' in de Duivenstraat en uiteindelijk betrokken zij de ruime villa Houthulst op de Antwerpse steenweg 55 (nu nummer 69) (1). Hans heeft verschillende malen bouwgrond gekocht : op de Antwerpse steenweg en in de Pluizegemstraat te Kontich, te Willebroek en zelfs in Horebeke. Van bouwen zelf was er geen spraak, zodat de grond opnieuw verkocht werd (2). Tot rond de Eerste Wereldoorlog bleef Hans onderwijzer (3). Dit vak leerde hem met kinderen omgaan, wat een grote invloed had op hem als auteur. Hij getuigt hierover : **Mijn hele leven heb ik geleerd; mijn boeken zijn mijn huiswerk en het volk is mijn meester** (4).

Nadat hij Roeselare verlaten had, werd Abraham lid van de Gereformeerde Kerk, Winklerstraat 5, te Antwerpen (2).

Hoe was Hans nu tot schrijven gekomen? Hij zelf verklaart het: **Vader die meesterlijk kon vertellen en enkele kinderboekjes geschreven had, vertaalde ook verhalen voor een tijdschrift. Hij leed veel aan hoofdpijn en vroeg mij dan dit vertaalwerk te doen. Ik deed het. Gauw kreeg ik er zin in om eigen stukjes over land en volk te geven** (5).

In 1907 verscheen een eerste verhalenbundel **Helden zonder zwaard. Uit 't zeemansleven** bij de uitgeverij Moeyaert te Brugge.

Omstreeks 1910 leerde Hans de uitgever Lode Opdebeek kennen. Enkele edukatieve werkjes verschenen van zijn hand o.a. **Natuurkunde op de lagere school**, gepubliceerd onder het pseudoniem A. Van Meulen, onderwijzer. Daarnaast verschenen een bundel vertellingen voor kinderen, **Groeninghe en Kassel**. Over **Groeninghe** verscheen een zeer lovende kritiek in **Dietsche Warande en Belfort** door een recensent die met de initialen H.J. ondertekende, maar niet nader geïdentificeerd kon worden. Hij schreef: **Waarlijk een fijn boek waarmede deze schrijver ons verrast heeft! 't Was reeds zoo lang geleden, sedert Conscience's Leeuw van Vlaanderen, dat men ons nog vergastte op echt Vlaamsche verhalen. Al wat er in zijn gemoed bruischt van Vlaamsche oprechtheid en fierheid, heeft onze gevierde schrijver geuit in dat heerlijk en boeiend verhaal. Maar even als Conscience wou A. Hans niet slechts vertellen, maar voor eerst onderwijzen; . . . Gerust zou men mogen zeggen 'om het volk te onderwijzen', want zoo juist zijn de karakters steeds weergegeven, de zeden en gebruiken dier tijden bekend gemaakt, de geschiedenis uiteengeleid, en eindelijk de vroegere toestand der Vlamingen met de huidige vergeleken, dat het genoeg doen zou wanneer wij dit deugdelijk werk in elken familiekring gelezen zagen** (6).

Menig boek van Abraham Hans beleefde een herdruk. Enkele werden vier- en zelfs vijfmaal herdrukt. Dat aspekt van zijn populariteit vergt een onderzoek op zichzelf.

Bij de vergelijking met **De Leeuw van Vlaanderen** van Conscience valt het oordeel onbetwistbaar uit in het voordeel van Abraham Hans, volgens de letterkundige Ger. Schmook: **. . . mijn Groeninge van Abraham Hans, sporenstrategie ondergaan als een betere Leeuw . . .** (7)



De waarde van dit boek leest u op volgend blad.

Hoewel A. Hans na korte tijd vaarwel zei aan zijn onderwijzersloopbaan om zich volledig aan zijn ware roeping, het schrijverschap, te wijden, hebben die luttele jaren in de klas een diep ingrijpende en nooit aflatende invloed uitgeoefend. Was hij geen onderwijzer meer in de praktijk, toch kon hij zijn roeping als leraar, als onderwijzer niet verloochenen. Naast de Kinderbibliothek, een waar monument, zijn er tal van andere verhalen waarin Hans de taak van opvoeder en leraar hoogstaand en uitmuntend vervult. Hoe gaat hij hierbij te werk? Om zijn methodes en zijn doelstellingen te achterhalen hebben we één van dergelijke werkjes ontleed, nl. «Uit Grootvaders Tijd».

Antwerpen, L. Opdebeek, s.d., 60.

De eerste alinea brengt ons dadelijk een belangrijke idee aan.

*«Door Verlinde was de gezworen kameraad van . . . zijn vader.
Door had een klein zusje en moeder wilde altijd zelf voor haar
dochtertje zorgen.»*

Er bestaat een hechte band tussen ouders en kinderen, speciaal tussen vader en zoon, en moeder en dochter. De familiezin speelt vaak een rol in het werk van Hans. Hoe slecht de verhoudingen ook mogen van wal steken, toch keert uiteindelijk alles ten goede en het werk eindigt met een verzoening. Deze idee van sterke gezinsrelaties en nestwarmte is blijvend aktueel. Hoeveel te meer hebben wij nu nood aan een warme toevluchtshaven!

Een uiting van deze grote gezinsverbondenheid komt tot uiting in de familieuitstap. Hans laat het niet bij het plezier en de vreugde die hieraan verbonden zijn. Hij legt duidelijk het aksent op de opvoedkundige waarde hiervan.

Wij reizen om te leren is beslist het motto van dit boek. Het doel van de reis is Antwerpen, de stad waar de hoofdpersonages wonen. De uitspraak van de vader laat over het belang van de uitstap geen twijfel bestaan: **Een Antwerpenaar kan zich nog al lang in zijn eigen stad bezighouden, eer hij in de vreemde moet reizen.** Hij had zijn zoontje al eens meegenomen op de O.L.-Vrouwetoren, had ermee langs de Schelde en de dokken gewandeld, de standbeelden van Conscience en Rubens bekeken. Het jongetje, een weetgierige knaap, krijgt de kans om in de meest ideale omstandigheden kennis te vergaren. Is hier niet zo dat een leerling(e) datgene best onthoudt, wat hij of zij persoonlijk mag verwerken? Door Verlingen krijgt hier alle kans toe bij zijn bezoek aan het toenmalige Museum voor Folklore (1). Abraham Hans demonstreert klaar een opvoedkundig principe in een tijd waarin de pedagogie in haar kinderschoenen stond. Neem uw leerlingen mede en konfronteer hen met de leerstof en met het alledaagse leven. Hoe ver is Hans reeds onze tijd vooruit! De praktische aanpak kan model staan, zelfs in onze tijd. Wanneer vader en zoon op de tram stappen, verwijst vader naar zijn kindertijd. Zonder teoretisch gezwam te horen herleeft zoonlief de oude tijd van de diligence, toen elk nog uren te voet moest gaan om een trein te zien.

Wanneer beiden in het museum aankomen, laat vader aan de hand van voorwerpen en afbeeldingen het verleden herleven. Hierbij verstrekt de auteur, langs de vaderfiguur om, belangrijke informatie i.v.m. oude beroepen en gebruiken.

Op p. vijftien komt de **klampsteen** aan bod. Hij heeft zijn naam te danken aan de open ovens, de klampen, waarin hij gebakken werd. De lezer kan zich een duidelijk beeld van de industriële (r)evolutie vormen : eerst werden de stenen met de hand gemaakt; later gebruikte men machines.

Het gebruik van **lucifers** is reeds voorbij gestreefd; een groot deel van de bevolking kookt elektrisch; rokers gebruiken aanstekers. Op p. zestien leren we welke revelatie de **stekjes** waren toen er nog geen sprake was van tondeldoosjes en zwavelstokjes. Deze laatste waren rieten stokjes met een weinig zwavel of solfer aan de uiteinden. Maar men kon ze alleen aan het vuur of aan een warm voorwerp bv. de stoofpot aansteken. Een ander verrassend aspect is de vindingrijkheid van de mens in nood. Op p. achttien bevindt zich een tekening van een lollepot, een houten doos met bovenaan gaatjes in. In die doos borg grootmoeder een potje met gloeiende houtskool of gloeiende turf. Op die manier konden de vrouwen hun voeten verwarmen tijdens een reis in de winter. In Holland namen zowel vrouwen als mannen hun lollepot aan een gepoetste koperen hengel mee naar de kerk of ze huurden er een van de koster.

Aan de uitleg knoopt vader af en toe een verhaaltje of een anekdote vast die het geheel zeer levendig voorstelt en de interesse van de lezer levendig houdt. Zo vertelt vader over een nachtelijk bezoek aan de dokter toen nog geen straatverlichting voorzien was. Hij kwam in botsing met de nachtwacht tijdens zijn tocht. Langs dergelijke anekdote om introduceert Hans een ander onderwerp en belandt even later bij de brandweer. Zo **breit** hij alsmat verder met nieuwe elementen. De grote stad en haar verleden leveren een boeiend verhaal- en studiemateriaal. Oude volksgebruiken, marionettentheaters, volksspelen, bijgeloof, enz. openbaren een ware schat voor volkskundige exploratie. Daar straalt de blijvende waarde van dit werk. Voor de jeugd was hij een waarachtig opvoeder en leermeester. Voor ons blijft zijn werk een onuitputtelijke schat van volkskundige kennis. Terecht mogen we dan ook spreken van Abraham Hans, de schoolmeester van Vlaanderen.

In zijn vooroorlogse periode beperkte Hans zich hoofdzakelijk tot het schrijven van kinderboeken, enkele biografieën van schrijvers en voor-
aanstaande figuren, en verder enige historische romans naar werken van Conscience (8). Sommige van die werken werden gebruikt als prijsboeken op school. De meeste van zijn latere jeugdboeken en nog een aantal romans werden eveneens door Lode Opdebeek uitgegeven. Omstreeks dezelfde tijd liep Hans met het plan rond een **roman voor grote mensen** te schrijven. Hij bood hem Julius Hoste aan. Deze publiceerde **Een heldenstrijd of de kapitein der bosgeuzen** als feuilleton in *De Vlaamsche Gazet* van 26 november 1911 tot 15 februari 1912 en daarna in *Het Laatste Nieuws*. Dit was het begin van een jarenlange en hechte vriendschap tussen beide mannen. **Ik zal nooit vergeten wat vader Hoste voor mij geweest is, zegt Hans, een vader, een vriend, een steun, en een raadgever, een bezieler en een toevlucht, gelijk voor allen die met hem hebben gewerkt (9).**

Julius Hoste, vader Hoste genaamd, stak in 1869 van wal met het Vlaams strijd- en weekblad **De Zweep**, dat hij aanvankelijk alleen samenstelde. Hij was medeoprichter van de Koninklijke Vlaamsche Schouwburg, journalist en toneelschrijver. Omstreeks 1900 werd hij alleen eigenaar van **Het Laatste Nieuws** en zorgde ervoor dat de krant een oplage van 60.000 exemplaren per dag bereikte. Daarnaast hield hij zich ook nog bezig met de uitgave van andere populaire tijdschriften en goedkope romannetjes. In 1900 lanceerde hij de **Vlaamsche Gazet**, een zogenaamde kwaliteitskrant, die met de Eerste Wereldoorlog ophield te bestaan. Zijn zoon, Julius Hoste junior, heeft zijn werk verder gezet. Zowel vader als zoon Hoste steunden Hans in zijn nogal ongewoon werk, nl. zijn toeristische journalistiek (10).

Hans deed zijn intrede in de journalistiek met een reisbeschrijving over 'Frans- en Zeeuws-Vlaanderen'. Hij was dan onderwijzer te Antwerpen, maar de pers lokte hem.

Bovengenoemde reisschetsen verschenen in de **Vlaamsche Gazet van Brussel** van 18 juli 1912 tot 11 september 1912 en kort daarna in **Het Laatste Nieuws**. Paul Frederick heeft die voor het Julius Vuylstekefonds gebundeld en uitgegeven in 1913.

Op 14 juni 1913 hielp Hans de **Vereniging voor Beschaafde Nederlandse Uitspraak** stichten. De eerste algemene vergadering had plaats op 24 juli 1913, met als voorzitter dr. Antoon Jacob, liberale voorman, sekretaris Eugeen de Bock, voorpost van de uitgeverij De Sikkel en als raadsleden o.a. Abraham Hans, J. Muls en August Borms (11). Vóór de eerste wereldoorlog spanden dynamische Vlamingen zich in om het Vlaamse volk op te tillen, langs een voorname taal om. Talrijke artikels in **Het Laatste Nieuws** en de **Vlaamsche Gazet** getuigen van Hans' zorg voor de Nederlandse taal.

Hans publiceerde later romans en journalistieke bijdragen in bovengenoemde bladen. De romans verschenen eerst als mengelwerk, of werden als wekelijkse afleveringen verkocht. Wanneer de serie ten einde was, verscheen de roman in boekvorm. Vader Hoste stuurde Hans regelmatig op reportage tijdens de vakantie, op zondag, te pas en te onpas. Naar aanleiding van de Hugo Verriestviering op 13 augustus 1913 leerde Hans er Johan de Maegt kennen, journalist en criticus, verbonden aan **Het Laatste Nieuws**. Deze ontmoeting bracht een jarenlange vriendschap mee. Uit die tijd dagtekent ook de innige vriendschap met Hugo Verriest, die geduurd heeft tot aan de dood van de **pastoor van te lande**. Hans mocht getuigen dat hij de enige Vlaamse journalist is geweest die de laatste dagen van Verriest heeft meegemaakt en in 1922 aan zijn sterfbed heeft gestaan (12). Hans debuteerde niet alleen in Vlaanderen, ook in Nederland verschenen werken vanaf 1912. De eerste uitgaven werden verzorgd door Drukkerij **Henri Berger** te 's-Hertogenbosch en verschenen in de **Leesbibliothek voor Christelijke huisgezinnen** (1911-1912) of in de Leesbibliothek van de maatschappij **De Katholieke Illustratie** (1913-1916).

Na de eerste wereldoorlog publiceerden in hoofdzaak uitgevers in Vlaanderen het werk van Abraham Hans, maar intussen schreef hij met betrekkelijke regelmaat over gebeurtenissen en toestanden in Nederland, o.a. over de universiteit van Leiden en over vraagstukken in Friesland en Zeeuws-Vlaanderen.

Bij het uitbreken van de oorlog woonde Hans te Kontich. Iedere dag ging hij op reportage voor **Het Laatste Nieuws** (13). Hij had het onderwijs vaarwel gezegd om zich geheel aan zijn ander werk te wijden. Op het eind van 1914 vluchtte hij met zijn gezin naar Knokke en trok toen verder naar Sluis. De oorlog had hem losgemaakt van zijn werkkring. In Nederland ontpopte hij zich tot een knap journalist. Toen hij daar aankwam, schreef hij een stukje over de oorlog en zond het naar de krant **De Telegraaf**. Hij werd onmiddellijk aangesteld tot vast medewerker aan de grens. Zijn bijdragen verschenen meestal met de ondertitel : **van Vlaamse zijde**.

In augustus 1915 verplaatste **De Telegraaf** hem naar Vlissingen, de enige haven die nog in verbinding stond met Engeland. Te Vlissingen kwamen en gingen de treinen en de schepen. Geïnterneerde Belgische soldaten en Belgische vluchtelingen kwamen over. Hans ging met hen spreken, zorgde voor hen en bleef later in betrekking met hen, wanneer ze in de kampen voor geïnterneerden en voor vluchtelingen waren ondergebracht. Hij bracht groeten over van vaders aan kinderen en omgekeerd. Alles verhaalde hij in **De Telegraaf** of in de **Vlissingse Courant**. Het eerstgenoemde blad werd daardoor het blad van de uitgeweken Belgen, die er **tijdingen in vonden uit hun bezette land en troost in hun donker leven** (14).

Hij zette zich in voor vluchtelingen en gevangenen. In Vlissingen gaf hij Engelse lessen en hield lezingen. Daarnaast had hij een toneelvereniging opgericht, waarvoor hij de stukken zelf schreef, o.a. **Hoe de meester zijn vrouwtje kreeg**. Als lid van het uitvoerend komitee van het Intern Werk voor Krijgsgevangenen plaatste hij oproepen in bv. **Vrij België** opdat men eten zou sturen aan hongerige jonge mannen in kampen (15). Hij sloot zich aan bij het Werk van de oorlogsmeeesters o.l.v. Mevr. Hullebroeck. Was hij niet thuis aan het schrijven, telegrafeerde hij niet naar Amsterdam, dan zat hij in de trein of op de fiets en trok hij naar de grens nabij Sluis. De laatste drie weken van de oorlog fietste hij met een reispas gans West-Vlaanderen door. De neerslag en weerslag hiervan vinden we gedeeltelijk in **De Telegraaf**, de **Vlissingse Courant** en vooral in **Het Laatste Nieuws**. Hans werd hiervoor gehuldigd in laatstgenoemde krant op 9 en 10 december 1918. Zijn ervaringen verschenen niet alleen als reportage; hij gebruikte ze in zijn latere romans zoals o.a. in **De dood in Vlaanderen** en **Het Woud van Houthulst** (16).

Hij bedankte **De Telegraaf** en werd vast medewerker aan **Het Laatste Nieuws**, in regelmatige redaktiedienst. Na enkele jaren werd hij opnieuw buitenstaand medewerker, want hij hield te veel van zijn vrijheid (17).

De campagne voor het herstel van de Vlaamse gewesten kreeg zijn steun. Als parlementair verslaggever schreef hij vele kolommen over de strijd voor het Vlaamse rechtsherstel die in Kamer en Senaat geleverd werd.

De Oud-Strijders vonden in hem een vurige verdediger van hun belangen. Hij deed meer dan eens een oproep voor rechtvaardigheid en barmhartigheid.

Voor in de naoorlogse jaren kwam zijn veelzijdig talent tot bloei. Hij verdeelde zijn aandacht tussen zijn journalistiek en zijn literair werk. Een zeventigtal feuilletons verschenen in **Het Laatste Nieuws** of werden als wekelijkse afleveringen verkocht. Daarna werden ze veelal in boekvorm gepubliceerd. **Het Laatste Nieuws** verzorgde de uitgave ervan. Soms verschenen ze als bijdrage bij **Het Rijk der Vrouw**.

Hoe belangrijk zijn feuilletons voor het Laatste Nieuws waren, blijkt uit volgende werkwijze. In een krant speelt het aantal **invendus**, de onverkochte oplage, een belangrijke rol. Hoe kunnen ze deze reeks zo laag mogelijk houden ? Het gebeurde dat de oplage van de krant begon te verminderen, omdat lezers en lezeressen een feuilleton van Hans niet zo boeiend meer vonden. Dat ondervond de redactie vrij vlug en dan volgde een seintje : - **Hans, feuilleton gauw beëindigen.**

De verwickelingen in het verhaal kregen een ander uitzicht. De toedracht van de omstandigheden, een huwelijk, een sterfgeval, kreeg een ander kader en de helden en heldinnen beleefden vrij vlug een einde in hun bestaan. De krant kondigde intussen een nieuw feuilleton van de veel-schrijver aan en het aantal lezers steeg gauw. Een massa lezers en lezeressen kochten bijna uitsluitend de krant voor een feuilleton van Abraham Hans.

Hans begon een aantal reeksen, waarvoor hij altijd nieuwe nummers schreef, o.a. : **Verhalen voor kinderen, Antwerpse Verhalen, Werkjes voor Jongens en Meisjes, A. Hans' Romanbibliotheek, A. Hans' Korte Romans, Volksromans, en A. Hans Kinderbibliotheek.** Sommigen ervan verschenen bij L. Opdebeek te Antwerpen, andere, die de naam A. Hansreeks droegen, heeft hijzelf uitgegeven. In het begin gebeurde dit in samenwerking met zijn broer Bastiaan. De uitgeversnaam luidde Gebroeders Hans.

Omstreeks 1925 richtte Bastiaan een eigen uitgeverij op waarin veel romans van A. Hans verschenen, onder de titel de uitgeverij B.H. Hans, Kontich. Hans noemde zijn eigen uitgeverij van toen af aan A. Hans - Van der Meulen. Na zijn dood in 1939 werd dit Uitgeverij A. Hans - Van der Meulen en kinderen.

Hans schreef niet alleen onder zijn eigen naam. Hij gebruikte een hele reeks pseudoniemen, nl. Hans van Ho(o)renbeeck, Jan Verbeke, Maria van Hove, A. Van Vrijsbeke, A. Van den Corselle, W. Freeman en Jan van Contich. Voor enkele kunnen we een verklaring geven. **Corsele en Vrijsbeke** vormen samen met Rokegem de drie gehuchten van de Geuzenhoek te Horebeke, geboorteplaats van Abraham Hans. Aan een uithoek van de Geuzenhoek vind je een wegwijzer uit het ancien régime.

Jan van Contich slaat natuurlijk op zijn woonplaats te Kontich. Er zijn gegronde redenen om aan te nemen dat A. Van der Meulen, de naam van zijn echtgenote, eveneens door hem werd gebruikt. Opvoedkundige werkjes verschenen onder deze naam bij L. Opdebeek te Antwerpen in 1913. Op de kaft van één ervan stond verkeerd gedrukt : Maria van Hove (d.i. een pseudoniem van A. Hans). S. de Jonge vermeldt in zijn artikel in Toerisme over A. Hans de uitgave van natuurkundewerkjes van Hans bij L. Opdebeek in 1913. Hans was toen onderwijzer te Antwerpen en gebruikte daarom misschien de naam van zijn echtgenote. Een opmerkelijk detail geldt de vermelding **onderwijzer**, die telkens achter het pseudoniem A. Van der Meulen vermeld staat.

Een tiental van zijn **Verhalen voor kinderen** liet Hans in het Frans vertalen. Ze verschenen onder de schuilnamen : Jean Dubois, A. Dujardin, Jean Dujardin, Jean Verbeke (18). Wegens het gering succes is hij hier niet mee doorgegaan (19).

Het zou onbegonnen werk zijn een volledig overzicht te geven van de behandelde onderwerpen, want Hans was thuis in menig genre, zoals ook blijkt uit zijn befaamde kinderbibliotheek. Het contact met de bevolking van hoog tot laag behield hij door zijn talrijke reportages. Naast zijn verslagen van kongressen en tentoonstellingen verschenen zijn artikels over de viering van een honderdjarige, over zeldzame gebruiken en overblijfsels uit lang vervlogen tijden in Vlaanderen. Omstreeks 1924-25 versloeg hij in *Het Laatste Nieuws* de processen van de beruchte bende Nauwelaerts en van de roverbende Van Hoe-Verstuyft. De in 1925 vermoorde veldwachter te Beernem heeft hem het langst beziggehouden. Achteraf schreef hij er een twee werkjes over.

Hans had reeds een bepaalde bekendheid en faam verworven. Zo werd in de Leuvense Almanak van 1924 een overzicht gegeven van verschenen werken, die aanbevolen werden. Onder de 'aangeprezen werken' vinden we o.a. *De Vlaamsche Boskerel* en *De dood in Vlaanderen*.

Vanaf 1927 tot en met 1932 verschenen zijn bijdragen in *Het Laatste Nieuws* onder de titel *Langs de Wegen*.

Hij werd de zwervende reporter van het blad, hij en zijn legendarisch Fordje. Geen weg in het Vlaamse land die hij niet bereden heeft, geen hoekje dat hij niet heeft verkend. Zijn werk leverde resultaten op. De verbetering van de wegen en verkeerstekens was een rechtstreeks gevolg van zijn talrijke aanklachten telkens er een ongeluk gebeurd was. Zijn sterke vrijheidsliefde vond een uitweg langs de liberale partij, waarvan hij lid was en langs het Willemsfonds (20). Vele keren werd er op hem een beroep gedaan om een voordracht te houden voor een afdeling van het Willemsfonds. Hij was bovendien een zeer geliefd 11 juli-redenaar.

Daarnaast mochten Het Leger des Heils en Kindergeluk, een liefdadigheidsorganisatie van *Het Laatste Nieuws* dikwijls op zijn steun rekenen. Omstreeks Kerstmis en nieuwjaar was hij altijd aanwezig wanneer er een feestmaal gegeven werd. Met Sinterklaas ging hij met zijn dochtertje Maria dikwijls naar een weeshuis voor verlaten kinderen te Brussel om er pakjes uit te delen (21). Tussen al zijn andere bezigheden in liet Hans af en toe



Abraham Hans en zijn beroemd Fordje! Daarmee heeft hij Vlaanderen doorkruist. De foto biedt een schril contrast. Een landman met een driewielkar en een tuéespan : een ezel en een koe, en de reporter-romanschrijver met hét nieuw vervoermiddel.

een artikel in een tijdschrift publiceren. Vóór de eerste Wereldoorlog verschenen er een paar in **Morks Magazijn**. Tijdens zijn verblijf in Nederland werkte hij mee aan **Buiten**. In **Het Morgenrood**, **Natuur- en Stedschoon** en **De Vlaamse Gids** verschenen okkasideel artikels. Daarnaast schreef hij vervolgh verhalen zoals **Meetjes voorspelling**, **De Bloem van 't dorp**, **De Weze . . .** voor protestantse bladen.

Het geïllustreerd weekblad **De Zweep** mocht vooral in 1919 op zijn pen rekenen.

Geen enkele redactie heeft Hans zoveel eer bewezen als deze van **Toerisme** voor zijn grote bijdrage aan het werk van de Vlaamse Toeristenbond (VTB) (22).

Hans werd beschouwd als de baanbreker van de toeristische journalistiek : die reportages van reizen en bezoeken, die het peil van onze pers niet weinig hebben doen stijgen en die zoveel tot de ontwikkeling der lezers, tot hun gezonde vaderlandsliefde, hun klaar besef van eigen waarden en eigen noden heeft bij gebracht (23). Hans was een voorloper en een pionier van de VTB en een daadwerkelijke steun. Hij was één der populairste, zonet dé populairste spreker van de VTB. Hans' naam op de affiche trok bomvolle zalen.

- (1) Registers van de Burgerlijke Stand, gemeente Kontich. Telling 1901-1910, boek 2, p. 46; telling 1901-1910, boek 4, p. 20; telling 1910-1920, boek 1, p. 40; telling 1910-1920, boek 4; telling 1920-1930, boek 1, p. 52; telling 1930-1947, boek 1, p. 76.
- (2) Gesprek met Mevr. Clara PEETERS, ex-huishoudster van Hans. Gesprek met S. De Jonge, ex-onderwijzer te Horebeke.
- (3) De registers van de burgerlijke stand te Kontich vermelden vanaf 1920 dagbladschrijver als beroep.
- (4) J. DE MAEGT, o.c., 25.
- (5) Ibidem.
- (6) **Dietsche Warande en Belfort**, jg. 1910, nr. 7, 104-105.
- (7) Ger. SCHMOOL. Stap voor stap langs kronkelwegen. Antwerpen, 1976, 46.
- (8) **Ter nagedachtenis van A. Hans**. Volksschrijver en Journalist die geboren werd in de Geuzenhoek van Maria-Hoorebeke, op 12 februari 1882 en aan de liefde van zijn familie werd ontrukkt te Knokke-aan-Zee op 6 juli 1939. s.l.n.d., p. 8.
- (9) DE MAEGT, o.c., 26.
- (10) **Nationaal Biografisch Woordenboek**. Brussel, Deel 7, p. 368-370.
- (11) **Encyclopedie van de Vlaamse Beweging**. Tiel, Lannoo, 1973-1975, deel 2, p. 1761.
- (12) L. SACRE, o.c., 31.
- (13) Ibidem, 40.
- (14) DE MAEGT, o.c., 27.
- (15) A. HANS : **Een dringende bede**. **Vrij België**, 16 maart 1917.
- (16) Zijn woning te Kontich heette 'Houthulst'.
- (17) O. STEGHERS : **Hij die bij zijn volk het lezen onderhield**. **Bij de viering van A. Hans**. **Het Laatste Nieuws** 28 en 29 april 1934.
- (18) J. PEPIN : **Essai de bibliographie des traductions françaises des œuvres de la littérature néerlandaise depuis cinquante ans**. (1918-1968). Brussel, Commission Belge de bibliographie, 1972, 186 e.v.
- (19) Gesprek met Clara Peeters, ex-huishoudster van Hans.
- (20) G. DURNEZ : **Abraham Hans. «Hernieuwer van Conscience»**. **De schoolmeester van Vlaanderen**. **De Standaard** 5 maart 1971.
- (21) Gesprek met mevr. Clara Peeters, ex-huishoudster van Hans.
- (22) S. DE JONGE : **Abraham Hans**. **De Autotoerist**, 31 (1978), p. 309.
- (23) **De VTB en de huldiging van A. Hans**. **Toerisme**, orgaan van de VTB 13 (1934) 381.

A HANS KINDERBIBLIOTHEEK.
 Vierde druk Nr. 91. A HANS

Kerstmis aan Zee



Uitgave A. Hans-Van der Meulen, Contich.

A HANS' KINDERBIBLIOTHEEK
 Dêrde druk. Nr. 220. A. HANS.

Een Kerstavond op de Prairie



Uitgave A. Hans-Van der Meulen, Contich.

A HANS' KINDERBIBLIOTHEEK
 Nr. 375. Tweede druk. A. HANS.

Kerstmis in de Sneeuw



Uitgave A. HANS VAN DER MEULEN, CONTICH.

A HANS' KINDERBIBLIOTHEEK
 Nr. 481. A. HANS

Kerstmis in Sneeuw en Ijs



Uitgave A. HANS VAN DER MEULEN, CONTICH.

A HANS' KINDERBIBLIOTHEEK
 Nummer 638 A. HANS

De Kerstavond van den Zwerver



A HANS' KINDERBIBLIOTHEEK
 Nr. 692. KERSTMISPOEKJE. A. HANS.

DE ONTDEKTE SCHAT



Uitgave A. Hans Van der Meulen, Contich.

Enkele nrs. gegroepeerd rond Kerstmistema.

Levenswerk : De Kinderbiblioteek (1923-1955)

Toen Hans tegenover een vriend het plan uiteenzette om een kinderbiblioteek op te richten, reageerde de vriend : Ik zou oppassen. Het is een doodgeboren kind. Er zijn zoveel van die uitgaven, die komen, maar ook weer gaan. Hans liet zich hierdoor niet afschrikken, integendeel (1)!

Als ex-onderwijzer was hij goed op de hoogte van het gebrek aan goede en goedkope jeugdlektuur. De jeugd en de volwassene lazen de blauwe boekjes van Snoeck en Jules Verne (2). Als journalist die zich altijd onder het volk bewoog, voelde hij de grote leemte in de opvoeding van de massa. De lange werkuren, de zware arbeid, lage lonen en onvoldoende schoolgaan waren er de oorzaak van. Hij zou de leeslust bij de kinderen opwekken en elke week verhalen uit de mouw schudden. In 1922 stichtte hij de Kinderbiblioteek, die hij eerst in samenwerking met zijn broer Bastiaan uitgaf en weldra in een eigen uitgeverij A. Hans - Van der Meulen. Om de week verscheen een boekje van ongeveer 32 blz. met een gekleurde geïllustreerde omslag; kostprijs 50 centiemen, tijdens de krisisjaren verhoogd tot 60 centiemen.

Het schrijven van zulk werkje nam niet veel tijd in beslag. Hans stak een sigaar op, nam een pen en begon. Toen de sigaar opgerookt was, was het verhaaltje klaar (2)! Af en toe kwam er wel eens improvisatie aan te pas, hoewel . . .

Mogen wij bij een auteur gewagen van de term 'improviseren', zoals dat past bij redenaars? Kan hij te pas en te onpas een deel of bijvoorbeeld een slot van zijn verhaal uit zijn mouw schudden? Het staat vast, dat hij aan verscheidene feuilletons tegelijk werkte. Het klinkt vermetel, maar het kan makkelijk met de waarheid overeenstemmen.

Abraham Hans kwam af en toe bij zijn drukker Bracke in Zele. Op een keer arriveerde hij daar en de linotypist, de man aan de zetmachine, verklaarde dat ongeveer twintig bladzijden van een boekje gezet waren, maar dat hij over geen verdere kopij meer beschikte. Hoevele bladzijden juist moeten er nog volgen? polste de auteur.

- Acht of tien ongeveer.

In elk geval verliep het als volgt : Abraham Hans nam plaats naast de linotypist en dikteerde rechtstreeks het verhaal. Een kwartier nadien was het Hanske kant en klaar. (Mededeling de heer O. van Malderen, oud-uitgever, Zele).

Het verzamelen van de stof voor de wekelijkse kinderboekjes was voor Hans een voortdurende bezigheid. Uit de geschiedenis van Vlaanderen heeft hij talrijke malen geput. Op zijn reizen bleek zijn Kinderbiblioteek hem het meest te bekommeren. In 1936 bv. reist hij in de Vogezen, in Beieren, in Tirol en Nederland. Hij bezoekt niet alleen de steden, maar ook de dorpjes, want daar vindt hij de echte, onvervalste inwoners van het land. Hij vergelijkt er de plattelandsmens met de Vlaamse buitenmens. Hij hoort er de typische sagen en verhalen. Overal bezoekt hij één of twee winkels : een sigarenwinkel natuurlijk, want Hans en zijn onafscheidelijke sigaar zijn één en een boekenwinkel. Dan gaat hij aan het praten met de winkelier, niet over boeken of sigaren, maar over het leven in de streek en over

de levensomstandigheden en typische merkwaardigheden. Uren ver trekt hij soms de bergen in om een bedevaartoord te bezoeken waaraan een legende verbonden is. Dit zal hem stof leveren voor een boekje, niet als legende of sprookje op zichzelf, maar verwerkt in een ander verhaal (3).

Zo is de Kinderbibliotheek uitgegroeid tot een ware encyclopedie van anekdotische geschiedenis van land en volk. Hans bereikt daarmee alleen, wat de Larousse met geheel een organisatie doet in **les livres roses** (1). Dergelijk werk moet natuurlijk vol variatie steken om de lezetjes week na week te blijven boeien. Zijn eigen indeling geeft hiervan een duidelijk overzicht : verhalen uit het Vlaamse kinderleven zoals **Eerlijk duurt het langst**, oude romantische verhalen in een nieuw kleed zoals **Genoveva**; landelijk volksleven bv. **Zwarte Koo**, **De Verdrongen Stad** en geschiedenis bv. **De Boerenkrijg** komen aan bod; het leven van grote mannen zoals Guido Gezelle, Hugo Verriest, Willem Tell, Peter Benoit en Hendrik Conscience wordt op anekdotische wijze verhaald; indianengeschiedenissen worden niet vergeten, maar zonder de gebruikelijke prikkels en ongezonde nieuwsgierigheid; huiselijke feestjes zoals St.-Niklaas, Kerstmis worden afgewisseld met wereldgebeurtenissen, sport, uitvindingen, scheepvaart en visserij. Tenslotte is er de toneelreeks waaronder **Denk aan moeder** en **Brave Harten** (4).

Hans durfde zowat alle genres aan. Zo vond hij het zelfs gewoon, dat hij **Op hoop van zegen** van Herman Heijermans, 1864-1924, en **Uncle Tom's Cabin** van Harriet Beecher-Stowe, 1811-1896, adapteerde voor een nummer van zijn Kinderbibliotheek.

Bij zijn dood in 1939 heeft zijn zoon Willem het werk verder gezet tot in augustus 1955. Voordien had Willem reeds een aantal boekjes geschreven, net zoals zijn zussen Annie, Helena en Marie. Andere okkasionele medewerkers waren : Aimé de Cort, Bastiaan Hans (de vader van A. Hans), W. Jonckheere, Carmen Maerten (echtgenote van Jan Schepens), J. Sacré, Lodewijk Scheltjens, R. Stijns en Jef Wellens.

In totaal zijn er zo 1424 nummers verschenen, waarvan 780 bij zijn overlijden. Abraham Hans schreef persoonlijk ongeveer 745 nummers. Vanwaar kwam de idee om aan dergelijke reeks te beginnen ?

In 1897 begon Victor de Lille met zijn Duipjesuitgave. 124 nummers en zeven ongenummerde toemaatjes kwamen van de persen. De Lille probeerde een alternatief te vinden voor de uit het Frans vertaalde of door Vlaamse broodschrijvers geleverde moord- en brandverhalen. De uitgave werd gedoopt : **Volksuitgaaf onzer beste schrijvers**, want De Lilles tweede doelstelling was jonge debuterende talenten een kans geven (5). In 1921 begonnen Armand Goossens en Juul Bovée aan een tweemaandelijks uitgave **Onze Jongens- en Meisjesboeken** die in totaal 63 boekjes opleverde tegen 1937. Uit een groot aantal herdrukken blijkt dat het succes niet uitbleef (6).

Heeft de Duimpjesuitgave of de reeks van Armand Goossens en Juul Bovée hem beïnvloed ? Waarschijnlijk niet. De idee en wil om met zulksdanige reeks van wal te steken stammen voorzeker van hem en van hem alleen.

In 1930 begon de Goede Pers van Averbode met **Vlaamsche Filmkens**, een wekelijkse uitgave. De vijf gebroeders Van Nerum begonnen in 1947 met

hun Nerums' Jeugdbiblioteek. Samen schreven ze tachtig deeltjes die wekelijks verschenen. Albert van Nerum zelf wees erop dat de serie zich gespiegeld had aan het voorbeeld van de succesvolle A. Hans' Kinderbiblioteek. We citeren uit Jeugdboekengids, 8, (1966) nr. 5, 66. : «Is de Nerums Jeugdbiblioteek, ons debuut, geen sprekend voorbeeld van de bewondering die wij voor onze volksschrijver Abraham Hans koesterden?»

De bewonderenswaardige durf ligt in de wekelijkse uitgave die hij op de markt bracht en de volkse waarde ligt in de verheffing van de jeugd en van de massa, voor wie hij aardrijkskunde en geschiedenis, belangrijke figuren en gebeurtenissen uit binnen- en buitenland, legenden en sagen, en voorvallen zonder eind voorschotelde.

We boden een paar voorbeelden aan als vergelijkingsnorm. De schoonste lofbetuiging bestaat erin, dat een van de vijf gebroeders Van Nerum bekend, dat hun bewondering voor Abraham Hans het startsein voor hun debuut in 1947 heeft betekend om, om de veertien dagen, een verhaal op te dissen. Ze waren met vijf. Abraham Hans heeft het schitterend alleen klaar gespeeld, na en naast zoveel ander werk.

De distributiedienst in een uitgeverij vormt een belangrijke schakel tussen uitgever en klant. In de huidige tijd bestaat een officiële distributiedienst onder verscheidene vormen.

Als je over voldoende kapitaal beschikt, is het vraagstuk van de verdeling terstond opgelost. Auto's en postbedeling zorgen voor een uitstekende service.



(Foto Jos van Effelterre)

Nummer 600 behandelt het kortstondig leven van een neefje van Abraham Hans, dat aan kinderverlamming leed. Zo tekent Hans een geval uit zijn eigen, dichte familie.

Zestig jaar geleden was dergelijke organisatie ondenkbaar. Abraham Hans was auteur en uitgever tegelijk. Hij diende dus in te staan voor zijn distributiedienst. Eerst had hij de uitgeverij uitgebouwd met een broeder, maar dat vlotte niet financieel en economisch. Hij regelde het na een paar jaren op eigen houtje.

Michiel Leenknecht, ere-directeur van de Kunstakademie te Oudenaarde, die in Kluisbergen woont, vertelt hoe zijn vader omstreeks 1930 een vooraanstaande kolporteur was voor de zaak Hans. Wekelijks kwamen stapels feulletons en Hanskes aan in het station. Met stootwagens werden de pakken afgehaald en de kinderen van het kroostrijk gezin zorgden voor de verspreiding bij de abonnees.

Vader Leenknecht was klaarblijkelijk een degelijke distributiedienst op zichzelf, en op een zekere dag landde Abraham Hans, de beroemde auteur, zelf aan in de woning om te danken en te feliciteren. De auteur stelde het op prijs de daadvaardige man te ontmoeten en zijn gezin te leren kennen. Zo dienen we Abraham Hans ook even te zien : niet alleen als auteur en journalist, maar als dankbare man, rechtstreeks in contact met zijn kolporteur. Geldt het niet als een van de talrijke bewijzen van schoonmenselijkheid in deze uitzonderlijke figuur ?

Talrijke voorvallen hebben bewezen hoe ver de populariteit van de Kinderbibliotheek uitstraalde. Bedelkinderen kwamen aan de deur van 'Houthulst', zijn woning op de Antwerpse Steenweg te Kontich, niet om een aalmoes, maar om enkele boekjes.

Dokters hebben Hansjes ter hulp geroepen om van hun kleine patiënten het innemen van bittere drankjes te bekommen.

Onderwijzers kunnen getuigen hoe leerlingen rondom hun Hansjes een gewoon schoolkaft deden, om zo de waakzaamheid van de leerkrachten onder de lessen te verschalken (1). De boekjes van Hans werden overal verkocht, tot in het kleinste dorp van Vlaanderen. Ook de ouderen lazen graag de vlot geschreven korte verhalen, de tegenhangers van de Vlaamse Filmpjes. Iedere week verscheen immers een Vlaams Filmpje, daar zorgde de abdij van Averbode voor, terwijl de boeken van Abraham Hans en Ivanovs vertellingen ruimschoots het gemis aan tv-series goedmaakten (7). De talrijke herdrukken zijn een bewijs van het overgroot succes van de boekjes. Bij het verschijnen van het 500ste nummer werd een feestviering op touw gezet.

In 1966 werd het initiatief genomen om de «Hansjes» opnieuw uit te geven, aangepast door jeugdschrijver Wim Witteboer. Het is bij een vijftiental boekjes gebleven.

- (1) A. Hans en zijn Kinderbibliotheek. De liefste van zijn plichten. Het Laatste Nieuws, 18 juli 1939.
- (2) J. DE MAEGT, Het werk van een Vlaams volksschrijver. Het Laatste Nieuws, 20 november 1928.
- (3) Onze galerij van beroemde en beruchte mannen : Abraham Hans. Koekoek, Humoristisch Weekblad van Vooruit, 3 (1934) nr. 47, 3.
- (4) J. DE MAEGT, zie nr. 2.
- (5) L. DE BAERE-WEYTENS. De Duimpjesuitgave van Victor De Lille. Oostvlaamse literaire monografieën, Uitgave Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Gent, 1980, 161-191.
- (6) E. RYCKAERTS : Vlaamse jeugdliteratuur. Tentoonstellingscatalogus met ten geleide door Em. WILLEKENS. Brussel, 1979, Antwerpen, 1980, 190, 194.
- (7) L. UREEL : Wat ben ik blij dat ik in een dorp geboren ben. Verhaal van een verdwenen cultuur. Tielt/Utrecht, Lannoo, 1974, 66.

Huldeviering voor de journalist en letterkundige

Vrienden van Hans namen het initiatief hem een grootse hulde te geven naar aanleiding van het verschijnen van het 500ste nr. van zijn Kinderbiblioteek. Johan de Maegt nam de gelegenheid te baat om dit nummer geheel aan Hans te wijden. Voordien had hij hem reeds gehuldigd bij zijn vijftigste verjaardag (1). Ook L. Baekelmans liet die gelegenheid niet voorbijgaan. Hij schreef een boeiend artikel : **A. Hans toen hij vijftig werd** (2). Op zaterdagavond 28 april 1934 was er te Kontich een volkshulde, die bestond uit een grote volksoptocht, een ontvangst en feestzitting in het gemeentehuis met aanbieding van een geschenk (3). Dezelfde dag sprak J. de Maegt een radio-rede uit om Hans te huldigen.

Aan de Bevolking der Gemeente Kontich,

Geachte Medeburgers !

Zooals U er zigt over ingelicht zullen wij
ZATERDAG. a.s., 28ⁿ dezer

om 7 ure 's avonds, onzen dorpsgenoot A. HANS vieren.

Drie onzer muziekmaatschappijen zullen den OPTOCHT opluisteren, waaraan op den oogenblik reeds een dertigtal vereenigingen hunne deelname hebben toegezegd.

Morgen, Vrijdag, zal er nogmaals om 8 ure 's avonds in de gerechtzaal, ten gemeentehuize, eene vergadering plaats hebben, waartoe de afgevaardigden van alle deelnemende kringen worden uitgenoodigd.

De genomene schikkingen tot het wellukken der viering zullen aldaar worden medegedeeld.

Reeds kunnen wij U doen kennen dat na de schouwing van den optocht door den gevierde vòòr zijne woning, hierna vermelde weg zal gevolgd worden : Antwerpschesteenweg, Edegemschesteenweg, Nieuwstraat, Molenstraat, Antwerpschesteenweg, Magdalenastraat, Sleutelstraat, om langs den Mechelschesteenweg het gemeentehuis te bereiken.

TOT DE BEVLAGGING DER GEMEENTE hoeven wij voorzeker U niet aan te zetten ; wij hebben de overtuiging dat geen enkele inwoner van Kontich zulks zal nalaten bij eene viering van A. HANS.

De Inrichters.



Blad uit het kunstzinnig Guldenboek te Kontich.

A. HANS' KINDERBIBLIOTHEEK

NUMMER 500.
JOH. DE MAEGT

Uit het leven van A. Hans



DE VERTELLER VAN VLAANDEREN

UITGAVE A. HANS-VAN DER MEULEN, CONTICH



Lode Baekelmans spreekt de feestrede uit te Kontich op 28 april '34. Naast hem Abraham en Mevrouw Hans.

's Anderendaags, op zondag 29 april 1934, was er een algemene viering te Brussel met een volksvergadering te 10 u. 30 in de Koninklijke Vlaamse Schouwburg. De academische zitting stond o.l.v. Lode Baekelmans, voorzitter van de Vereniging van Vlaamse Letterkundigen. De elite van Vlaanderen was aanwezig : August Vermeylen, Fernand Toussaint van Boelare, Maurits Sabbe, Herman Teirlinck, Eugeen de Bock, Julia Tulkens, Ernest Claes, Omer Watez, L. Scheltjens, Stan Leurs, Jan Grauls, L. Goemans, prof. Leo van Puyvelde, prof. H. van Werveken, gouverneur Baels van West-Vlaanderen, Minister Lippens, de burgemeester van Roeselare en Knokke. Redenaars prezen Hans' diverse kwaliteiten als volksschrijver en pedagoog, journalist en toerist, strijder voor vrijheid en ontvoogding. Lodewijk Baekelmans beklemtoonde zijn baanbrekend werk op het gebied van de Vlaamse feuilleton. Hans' eerste taak was : de menigte kennis bijbrengen en zelfbewustzijn.

**VIERING VAN A. HANS, JOURNALIST EN LETTERKUNDIGE
OP ZONDAG 29 APRIL 1934 TE BRUSSEL**

Sekretariaat : Theodoor Rooseveltstraat, 50, Brussel. — Tel. 33.71.00

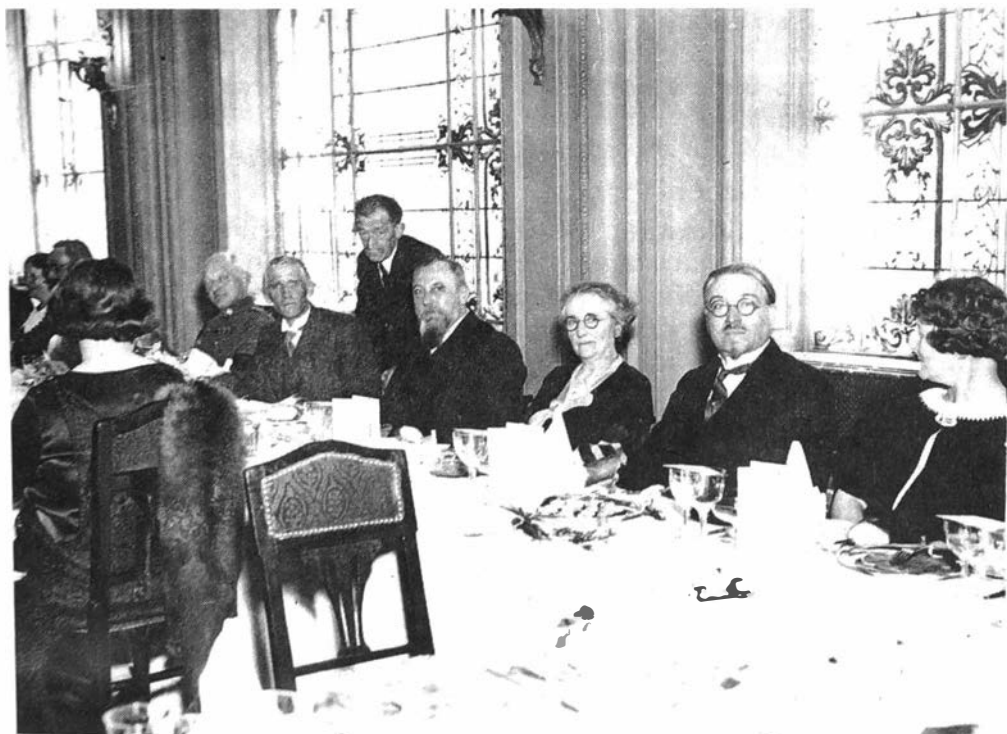
Eerekomiteit :

Tot het Eerekomiteit zijn toegetreden :

- M. LIPPENS, Minister van Kunsten en Wetenschappen.
Fr. VAN CAUWELAERT, Minister van Nijverheid, Middenstand en Binnenlandschen handel.
SAP, Minister van Landbouw.
Ph. VAN ISACKER, Minister van Arbeid en Nijverheid.
L. FRANCK, Minister van Staat.
Em. DE VEEN, Voorzitter van het Rekenhof, Brussel.
P. LANGEROCK, Raadsheer bij het Beroepshof te Gent.
J. POLL, Raadsheer bij het Beroepshof te Gent.
WEYLER, Goeverneur der provincie Oost-Vlaanderen.
NENS, Goeverneur der provincie Brabant.
BAELS, Goeverneur der provincie West-Vlaanderen.
Baron HOLVOET, Goeverneur der provincie Antwerpen.
VERWILGHEN, Goeverneur der provincie Limburg.
Prof. Dr. A. VERMEYLEN, Senator.
MAHIEU, Burgemeester van Roeselare, Senator.
J. BOEDT, Volksvertegenwoordiger te Brugge.
W. EEKELERS, Schepen van Onderwijs, Kamerlid, Antwerpen.
DECONINCK, Burgemeester van Kontich.
PAUWELS, Burgemeester van Blankenberge.
Fr. DE SMIDT, Burgemeester van Knokke.
Dr. M. SABBE, Conservator van het museum Plantin-Moretus, Antwerpen.
Leo VAN PUYVELDE, Hoofdconservator van het Koninklijk Museum te Brussel, Voorzitter van de Koninklijke Vlaamsche Akademie.
Prof. Dr. VERCOULLIE, Lid van de Koninklijke Vlaamsche Akademie.
L. GOEMANS, Bestendig Sekretaris van de Kon. Vlaamsche Akademie.
J. MULS, Conservator van het Museum van Schoone Kunsten te Antwerpen; lid van de Kon. Vlaamsche Akademie.
Herman TEIRLINCK, lid van de Kon. Vlaamsche Akademie.
Omer WATTEZ, lid van de Kon. Vlaamsche Akademie.
F. TOUSSAINT VAN BOULAERE, lid van de Kon. Vlaamsche Akademie.
Dr. J. GRAULS, letterkundige, Brussel.
Ernest CLAES, letterkundige, Brussel.
J. MENNEKENS, gemeentesekretaris te St.-Jans-Molenbeek, letterkundige.
Jul. KUYPERS, letterkundige.
Gabriël OPDEBEEK, letterkundige, Antwerpen.
Lodewijk SCHELTJENS, letterkundige, Rupelmonde.
Fr. VERSCHOREN, letterkundige.
Dr. Ing. Stan LEURS, voorzitter van den Vlaamschen Toeristenbond.



Twee beelden uit de viering : P. Blommaert, hoofdaalmoezenier voert het woord bij de overhandiging van het portret; aan de feesttafel de aalmoezenier, Abr. Hans, zijn vriend Van Loo A., Lode Baekelmans, Mevr. Hans, Julius Hoste en Mevr. Hoste.



Minister Lippens gaf hem het kruis van Ridder in de Kroonorde en noemde hem de Vlaamse Andersen.

Fr. Frischer bracht hem hulde namens de pers.

Prof. H. van Werveke schetste Hans' werk als Willemsfondser op beknopte wijze als volgt : In Hans begroet het Willemsfonds de man die op de volledigste wijze het streven van deze instelling belichaamt, de man die de volksmassa weet te bereiken door het gezonde en leerrijke geschreven en gesproken woord. Hij is als het ware de dubbelganger van de vereniging.

Zijn toeristische kwaliteiten heeft Jozef van Overstraten behandeld.

P. Blommaert, hoofdaalmoezenier bij het Belgisch Leger, onderstreepte het belang van Horebeke : **Wat Horebeke u het eerst gegeven heeft, is liefde voor Vlaanderen en liefde voor de geschiedenis van ons volk».**

Julius Hoste junior had het over zijn ideaal : **de herwording van ons volk.** Door zijn journalistiek werk heeft Hans een belangrijke bijdrage geleverd bij de opbouw van de Vlaamse pers in de naoorlogse jaren.

Herman Teirlinck beëindigde de reeks van toespraken. Hij vatte de hoofdzaken samen met de woorden : **De arbeid van A. Hans is geboren uit de ellende van zijn volk. Het werk van A. Hans is een daad. Geen daad van jammer en vertwijfeling, maar van dienstvaardige overgave, onverdelgbare levensmoed en liefde» (4).**

Een van de aangrijpendste ogenblikken was het moment, waarop enkele kinderen, afgevaardigd door 'Kindergeluk', de grote tafel naderden en zeiden : **Meester Hans, weet gij, dat gij als tovenaer, een wonderwereld voor ons geschapen hebt in Uwe vele kinderboekjes over de Guldensporrenslag, de Boerenoorlog, van de strijd van de Geuzen of van de IJzer ? Gij zijt de tovenaer van ons geluk, die ons uit een wereld van leren en sommen maken en braafjes doen, verlost. Uit dank hebben wij een album getekend, geverfd en gekleurd, met mensen en dieren, huizen en torens, boten en molens uit uw boekjes gekozen, grote tovenaer van geluk in onze kinderjaren».**

Dit album heeft een grote rol gespeeld in Hans' verdere leven. Hij heeft hem dikwijls doorbladerd (5).

Na de plechtige huldezitting werd aan A. Hans en zijn gezin in hotel Metropole een feestmaal aangeboden waarop vele vrienden en bekenden aanwezig waren. Hans ontving zijn geschilderd portret door Baron Opsomer uit de handen van Lode Baekelmans. De parochie van Maria-Horebeke schonk hem een grote foto van zijn geboortehuis (6).

H. Ruysen, apoteker uit Veurne, bekend Vlaamsgezind liberaal strijder, schonk op de algemene vergadering van het Willemsfonds te Gent een medaillon dat hij zelf had geboetseerd (7).

Hoevele dankbetuigingen heeft Abraham Hans en zijn familie verstuurdna dit grootscheeps en tegelijk innig feest ?

Hier leest u een weergave van de oorspronkelijke tekst :

*A. Hans en familie danken
U hartelijk voor uw genegenheid,
hun betoond op het onvergetelijk
feest van 28 en 29 April l.l.*

De glorierijke hulde had plaats in 1934. Nam die dan een einde ? Helemaal niet.

De hulde duurde voort bij de velen die hem blijven lezen en herlezen. Vinden we een mooier getuigenis dan brieven van uitwijkelingen uit Horebeke, die danken om ontvangen dokumentatie en vragen naar nog. Gabriël Kimpe en zijn familie in de Verenigde Staten zijn ook fans van Hans. Kon je dat vermoeden ?

Mount Clemens September 4-81.

Om U te danken voor die artikels die U dan gestuurd had naar het huis van mijn zuster nopens A. Hans. De dag dat ik vertrokken was heeft ze ze ontvangen, maar ze heeft ze dan direkt opgezonden naar hier. Ik was er zeer blij om en zeker blijven ze in mijn bewaring. Dus nogmaals hartelijk dank. Alsook vraag ik als er nog meer over Hans geschreven wordt omdat U zou de artikels houden.

Gabriël Kimpe and Family. (inwoner uit Horebeke)

Na de huldeviering in 1934 waren Hans slechts luttele jaren gegund. In het begin van 1933, een jaar voor de huldeviering, was hij zwaar ziek. Naar aanleiding van de herdenking van vader Hoste op 10 Juli 1933 hield Hans een redevoering. Dit was de eerste maal dat hij opnieuw na zijn ziekte buitenkwam (8).

In 1938 kreeg hij enkele zware klappen te verwerken. Zijn vriend Johan de Maegt ontviel hem op 23 maart. Enkele maanden later op 18 juni bleef zijn jongste dochter Maria in het kraambed (9). Zij was zijn lieveling, zijn 'blij Marietje'. Haar heengaan heeft op hem een diepe indruk gemaakt. Ward Vervarcke beschreef hem als volgt : Nog zien wij voor ons die geknakte gestalte, die steeds meer bukken ging onder de loden druk van het leven en dit mager-hoekig gelaat, waarin de lijnen van het lijden koninklijk gegroefd lagen. En toen wisten we reeds met ontstellende zekerheid, dat de grote Hans uit zonnige glorie-dagen verloren was. De eens overwonnen ziekte overviel hem een tweede maal en ditmaal voor goed» (10).

Hans is zachtjes heengegaan op 6 juli 1939 in zijn villa Marion te Knokke op de Leopoldlaan.

In de Krant verscheen het bericht :

FAMILIEBERICHTEN

Men verzoekt ons het overlijden te melden van den h.

A. HANS

Journalist

geboren te Maria-Horebeke, op 12 Februari 1882 en zachtjes ontslapen in Zijn Heer en Heiland te Knokke-aan-Zee, op 6 Juli 1939.

De begrafenis zal plaats hebben te Kontich, Zaterdag. 8 Juli, om 3 uur 's namiddags.

Men vergadert bij den ingang van de begraafplaats.

Deze mededeeling geldt als eenige kennisgeving.

Kontich, 6 Juli 1939.



Heden ontsliep zachtkens, in zijn Heer en Heiland, Jezus Christus, tot heerlijke Opstanding, onze lieve man, vader en grootvader

A. HANS

echtgenoot van ADRIANA VAN DER MEULEN

*geboren te Maria-Hoorebeke op 12 Februari 1882, en overleden te
Knokke-aan-zee op 6 Juli 1939.*

A. HANS-VAN DER MEULEN
ANNIE
HELENA
WILLEM
JOHN
EDDIE
CESAR
HANSJE, LYDIA en EDWARD

De begrafenisdienst, gevolgd door de ter-aardebestelling, tot welke U vriendelijk uitgenoodigd wordt, zal plaats hebben, Zaterdag 8 Juli a. s. om 3 uur 's namiddags te Kontich.

"Ik heb den goeden strijd gestreden, ik heb den loop geeindigd, ik heb het geloof behouden".

2. Tim. 4. : 7

"Al ging ik ook in een dal der schaduwe des doods, ik zou geen kwaad vreezen, want Gij zijt met mij; Uw Stok en Uw Staf, die vertroosten mij".

Psalm 23. 0: 4

Antwerpsche steenweg, 69
KONTICH, 6 Juli 1939.

Na een begroeting in het sterfhuis aan zee deed het onderwijzend personeel van Knokke, onder leiding van dhr. Van den Broeck, schepen van onderwijs, uitgeleide aan het stoffelijk overschot tot buiten de gemeente.

In zijn woning te Kontich verdween de lijk-kist letterlijk onder bloemen en kransen. Een zeer grote afvaardiging uit Horebeke was er aanwezig en vóór de aanvang van de plechtigheid reeds schaarden ze zich rond de kist en zongen psalmen.

Dominee De Haen leidde daarna de plechtigheid in met een gebed. De aanwezigen uit Horebeke en andere samen met hen zongen nogmaals een psalm. Na een toespraak van de dominee tilden zes dragers de kist, met een zwart rouwkleed bedekt, op en droegen ze naar de begraafplaats. Midden een talrijke menigte rouwenden en vrienden ving de laatste ceremonie aan met een gebed. Dominee Gerremerand bracht uit naam van de vrienden van Horebeke een laatste groet. De heer Hoste sprak namens Het Laatste Nieuws, de heer Somers, uit naam van het Liberaal Vlaams Verbond en als schepen van Antwerpen, J. J. Moerman, schoolhoofd in Den Haag, namens de familieleden uit Nederland, Lode Bakelmans, uit naam van de Vereniging van Letterkundigen, Maerten-Lissnijder, namens de Brugse Willemfondsafdeling en de vrienden uit West-Vlaanderen, aalmoezenier Blommaert namens het Heilsleger in de hoofdstad, G. Opdebeek, Peeters-Wallaert namens Kindergeluk. Na een laatste woord van dominee De Haen zongen de aanwezigen : **Neem, Heer, mijn beide handen . . .** John Sacré, schoonzoon van Abraham Hans, sprak een ontroerend dankwoord in naam van de familie, en besloot :

Gij zijt altijd bezorgd geweest om uw kinderen, vader. Wanneer wij vroeger verdriet hadden, dan hadden wij moed omdat wij wisten, dat gij met ons mee naar huis ging. Nu staan wij hier en zullen huiswaarts gaan zonder u. Maar vrees niet voor uw kinderen. Gij hebt hen geleerd, hoe zij hun kruis moeten dragen . . .

Joris De Maegt schreef dit voor de begrafenis. Zijn tekst weerspiegelt het streven van Abraham Hans (11).

Er is een mens gestorven. Hij heette Abraham Hans. Wij schreien om zijn heengaan. Want zijn hart was groot genoeg om mee te voelen met alle noden. Zijn geest was ruim genoeg om alle strevingen en alle verzuchtingen te begrijpen, die schoon en edel waren, en oprecht.

Hij was onderwijzer en hij is aan het schrijven gegaan : zijn pen heeft sedertdien geen dag meer gerust . . . Zijn woord, zijn geschreven en gesproken woord was warm genoeg om allen te veroveren die hem lazen of hoorden.

De kleren hadden hem altijd een beetje te wijd geschenen voor zijn schrale lichaam. . . In de benige, ascetische kop met de sluike haren die allang vergrijsd waren, leefden de trouwe ogen, alleen een beetje onrustiger, als zochten zij voortdurend dat heerlijke kind, dat leven ging baren en dat gestorven is, nu een jaar geleden, en dat hij niet missen kon.

. . . de Vlaamse grond : waarvan gij alle steden en dorpen, alle beken en rivieren, alle bossen en weiden en velden, waarvan gij alle mensen kent, die grond waarvan gij de geschiedenis en de legenden hebt verteld in talloze artikels en vele boeken.

. . . Geen kende het volk als gij; geen leefde inniger mee met zijn vreugden en tegenspoeden en met zijn herwording. Gij zelf hebt er voor gestreden, niet door op te marcheren achter wapperende vaandels, niet door te schermen met vage leuzen, maar met een overtuiging die haar kracht putte in een dagelijkse omgang met de mensen, met een diep besef voor hun werkelijke behoeften, met een idealisme dat rustig was en vol bedachtzaamheid, en daardoor des te sterker en des te heilzamer.

... Dat volk heeft naar uw boeken gegrepen, omdat het er zichzelf in herkende, omdat het er zijn gevoelens en zijn gevoeligheid, zijn betrachtingen naar goedheid en eenvoud, naar waarheid en menselijkheid in terugvond.

... kondet gij een betere beloning wensen ... dan die gretigheid waarmede de verwaarloosden, de eenvoudigen en de kinderen uw geschriften verslonden, en dié verering en die liefde waarmede een hele volk naar u opkeek ...

Bij het heengaan van een vriend - journalist stond gij als troostende broeder te midden van de rouwenden. Wij, de getroffen en, vergeten nooit wat uw aanwezigheid onder ons, voor ons is geweest.

Een tijd geleden stond gij zelf daar als de zwaarst geslagene onder de geslagenen, en toch als de sterkste, als de man die de kracht vond om zijn vrouw en zijn kinderen te steunen bij het opperste afscheid van uw «blij Marietje» en die zei, in een bewonderenswaardige berusting:

- God, dat Uw Wil geschiede.

Een jaar is dat geleden, Hans, nog maar één jaar en straks gaat de aarde toe over u, zoals zij is toegegaan over uw 'blij Marietje'. Gij hieldt van de zee. Haar lied zingt van een onafgebroken komen en gaan, van eindeloosheid en eeuwigheid. Zij heeft het U toegezongen, terwijl uw hart stilviel en de eeuwige slaap voor u begon.

De mensen van Vlaanderen zullen uw zo typische figuur niet meer ontmoeten langs hun wegen. Maar het zal nu stil worden in hen. Zij zullen gaan naar de plaats, waar zij uw boeken bewaren en zij zullen de bladzijden herlezen die hen zo diep ontroerden.

Een mens is gestorven, die goed was en edel, en zij schreien met uw vrouw, met uw kinderen, met uw vrienden en met ons. En zoals gij zegdet tot uw dode kind, zullen zij zeggen tot hun dode weldoener:

- Nu geniet gij de Opperste Blijdschap, vriend ... God, dat uw wil geschiede!

Op welke wijze hebben redakties van kranten en tijdschriften aandacht besteed aan Abraham Hans bij zijn overlijden? Het zou de moeite lonen een uitvoerig overzicht daarvan te verzamelen, doch dergelijke taak valt buiten dit bestek. We halen er intussen een paar aan: A. Hans, journalist, schrijver van een aantal kinderverhalen, reisbeschrijvingen en ander verdienstelijk letterkundig werk, geboren te Maria-Horebeke, † te Kontich op 6-7-1939. In *Eigen Schoon en de Brabander*, *Sacré - De Buyst*, Merchtem, 22e jg. 1939, onder de rubriek afgestorvenen Medeleden, 320.

De Torrewachter. Bijblad van *Lion de Flandre*, Billeul, 13 jg. 51-52 n° 1. Sterfgeval A. Hans 1882-1939. Vriend van de Westhoek. Schreef artikels over Frans-Vlaanderen «De stamgenoten in Noord-Frankrijk». De *Torrewachter*, een maandblad voor Frans-Vlaanderen, vergeet onze pionier niet bij zijn heengaan.

- (1) J. DE MAEGT: A. Hans bij zijn vijftigste verjaardag. *Het Laatste Nieuws*, 13.2.'32.
- (2) L. BAEKELMANS: A. Hans toen hij vijftig wer. *Lof van zee, mens en tabak*. *Nieuwe aantekeningen van een boekenwurm*. Antwerpen, Lectura, 1939, 124-128.
- (3) ---, *De Hulde aan A. Hans. Een onvergetelijke en hartelijke viering. Zijn dank aan het Vlaamsche volk*. *Het Laatste Nieuws* 30 april 1934. *Het Gulden Boek van de gemeente Kontich*.
- (4) ---, *De volksschrijver A. Hans te Brussel gevierd. Hulde van letterkundigen en van vrienden. Een geestdriftige en tevens roerende vergadering*. In: *Het Laatste Nieuws* 30 april 1934.
- (5) ---, *A. Hans en zijn Kinderbibliotheek. De liefste van zijn plichten*. *Het Laatste Nieuws* 18 juli 1939.
- (6) *Gesprek met S. de Jonge, ex-onderwijzer te Maria-Horebeke*.
- (7) *Gedenkplaat van A. Hans door de h. Ruysen uit Veurne*. *Het Laatste Nieuws*, 29 oktober 1934.
- (8) *Rede van A. Hans bij de herdenking van Vader Hoste*. *Het Laatste Nieuws*, 10 juli 1933.
- (9) *Gesprek met S. de JONGE, ex-onderwijzer te Maria-Horebeke. Doodsbericht van Maria Hans - AMVC 63818/16*.
- (10) W. VERVARCKE: *Bij het heengaan van A. Hans. Een zoon van de zee*. *Het Laatste Nieuws*, 18 juli 1939.
- (11) *Laatste Nieuws*, 8 juli 1939.

Maandag 4 Oktober ontsliep zachtjes, geheel onverwachts, in haar Heer en Heiland, Jezus Christus, tot heerlijke Opstanding, onze lieve moeder en grootmoeder.

MEVROUW

Johanna Adriana Van der Meulen

echtgenote van wijlen A. HANS

geboren te Sluis.Zeeuwsch Vlaanderen, op 10 November 1875 en overleden te Wemmel (Brussel) op 4 Oktober 1943.

ANNIE
HELENA
WILLEM
JOHN
EDDIE

HANSJE, MARIA-ADRIANA
LYDIA, EDWARD, EVERT-JAN.

De begrafenisdienst,gevolgd door de ter-aardebestelling,heeft volgens den wensch der overledene, in alle stilte plaats gehad.

« En ik hoorde een stem uit den Hemel, die tot mij zeide, Schrijf : Zalig zijn de dooden die in den Heere sterven, van nu aan. Ja, zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van hunnen arbeid; en hunne werken volgen met hen». Openb. 14. : 13.

« Want indien wij gelooven dat Jezus gestorven is en opgestaan, alzoo zal ook God degenen die ontslapen zijn, in Jezus wederbrengen met Hem». I Thessal. 4. : 14.

Kontich. Huize Houthulst, 7 Oktober 1943.
Antwerpsche steenweg, 69.

DRUKKERIJ VERSTAPPEN, KONTICH. (2118)

Vijf jaar na het beengaan van Abraham Hans is zijn echtgenote overleden en werd in alle stilte begraven.

STREVEN : Verzoek tot samenwerking

Hij bekennt in het 500 ste nr. van de Kinderbiblioteek hoe hij aanvankelijk onder impuls van zijn vader begon te schrijven. Bastiaan Hans, zijn vader, was een geboren verteller en overigens een knap jeugdschrijver, die menig vertelselboek op zijn aktief had (1). Zo was Hans junior opgenomen in de kring van literatoren vóór hij er zich eigenlijk bewust van was. Zijn eerste stukjes waren eerder probeersels, het scherpen van de pen : **Gauw kreeg ik er zin in om eigen stukjes uit te geven over land en volk. Vader vond het goed en ik begon zelf te verhalen . . . Het vlotte** (2).

Schreef hij aanvankelijk voor zijn plezier, spoedig zou hij inzien op welk braakliggend terrein hij zich bevond. Op zijn zwerftochten als reporter kwam hij in kontakt met de bevolking in de stad en op het platteland en noteerde niet alleen, maar reageerde tegelijk. Hij kwam op tegen lange werkuren, de zware arbeid, de lage lonen en de korte schoolplicht. Hij probeerde daaraan iets te verhelpen. Zijn voornaamste streven was : volksliteratuur voor de Vlamingen. Als onderwijzer wist hij welke nood er was aan goede en goedkope lektuur.

Vroege dokumenten zijn ongetwijfeld zijn brieven aan L. Baekelmans en A. de Cock (3). Op 29 mei 1910 schrijft hij aan laatstgenoemde : **Gaarne wilde ik meewerken aan de uitbreiding en verspreiding der folklore.** Hij biedt een aantal artikelen aan voor publikatie. Enkele maanden later, op 17 november 1910, schrijft hij aan L. Baekelmans : **'t Liefste schrijf ik over volksleven, volkstoestanden en over onderwijs. En ik acht ze twee voorname rubrieken in onze «Vlaamsche Beweging».** In die twee zinnen ligt het programma opgeborgen : zijn uitgangspunt en zijn doel.

Kontich
29.5.10

de Heer A. de Cock
te Antwerpen

Geachte Heer,

Met de meeste belangstelling heb ik vroegere jaargangen van *Volkskunde* gelezen (1) en volg ook nu nog uw zo nuttig en leerzaam tijdschrift. Gaarne wilde ik meewerken aan de uitbreiding en verspreiding der folklore. En daarom verzoek ik U mij te willen melden of ik U van dienst zou kunnen zijn met onderwerpen als de volgende die ik nog weinig of niet in *Volkskunde* behandeld zag.

1. Folklore van Zeeuws-Vlaanderen als : Jantje van Sluis - De Zandbank, de Paardenmarkt - Overstromingen in Kadzand, Biervliet en elders - Waarom geen geboren Sluizenaar door Turken gevangen mocht gehouden worden - Eigenaardigheden uit de jaren toen Zeeuws-Vlaanderen nog Staatsvlaanderen was en uit de Franse tijd - Invoering van boekweit, enz. Over dit alles heb ik gelezen bij Van Dale - Janssens, in de archieven te Sluis en ook veel gehoord en uit de volksmond opgetekend. Verder biezonderheden uit 't overige deel van Zeeland-Zierikzee, Westerschouwen, Roemerswaal, enz.

2. Het Brugse Vrije : de Pastoor van Lapscheure - O.L.-Vrouw van Lissewege - Abdij ter Doest en de Duinen van Koxyde - De meermin van Damme - Oorsprong der sage die Damme als Uilenspiegels geboorteplaats aanwijst - De stenen van het Damse stadhuis - Meunekenrede, enz.

3. De Geuzenhoek van Maria-Horebeke (van waar ik geboortig ben). Oorsprong der protestantse gemeente - legenden die ontstaan zijn - Het kerkje van Etikhove - 't Geuzenbos - Herinneringen aan de Bosgeuzen - Volksmeningen over de hervormden, enz.

* *Renaat van der Linden heeft een deel van de tekst voor het hoofdstuk *Streven* geschreven.*

4. Legenden uit West-Vlaanderen : Cruypenaarde - De boze ridder van Rumbleke - Spotnamen van Ieperse kinderen, enz. De Boetprocessie van Veurne - Lombardzijde - Herinneringen uit het oude Nieuwpoort - De overgebleven toren van Zuidkote (Frans-Vlaanderen) - De moeren van West- en Frans-Vlaanderen - De legende van de Roesaard : de Lange Wapper der kust voornamelijk te Blankenberge - Watervloeden langs de kust en legenden daarover - De(n) Haan bij Oostende, e.a.

U ziet dus, Geachte Heer, dat mijn mededelingen zich voornamelijk tot West- en Zeeuws-Vlaanderen bepalen - overigens, zoals U weet, een gewichtig gewest ten opzichte der folklore.

Mocht ik U dus van dienst kunnen zijn, dan wil ik gaarne mijn kennis der Vlaamse folklore, welke ik elk jaar door mijn verblijf ginder tracht uit te breiden, wijden aan Uw tijdschrift.

Met de meeste hoogachting teken ik mij

Uw dw.

adres : Nieuwstraat 20
Kontich

A. Hans.
Gemeenteonderw.
Antwerpen

Kontich 17 november 10

Geachte Heer Baekelmans,

Ik had nog geen tijd U eens te komen opzoeken. Hierbij zend ik U een stukje voor de 'Week' uit Frans-Vlaanderen. Zo het U geschikt voorkomt, zou ik het willen doen volgen door nog enkele artikels over 't zelfde onderwerp. Frans-Vlaanderen is me zeer bekend en 't is toch zo'n eigenaardig en bekoorlijk gewest.

't Liefst schrijf ik over volksleven, volkstoestanden en over onderwijs. En ik achte ze twee voorname rubrieken in onze Vlaamse Beweging (1).

'k Hoop U toch eens te komen opzoeken, want zeer gaarne wens ik met U persoonlijk kennis te maken, ofschoon ik geloof U reeds enige malen gesproken te hebben 's avonds in de volksbibliotheek. Maar in afwachting verzoek ik U vriendelijk mij met een enkel woordje te laten weten wat U over bedoelde stukje en 't plan denkt. Na beleefde groeten,

Hoogachtend,

Uw dw.

A. Hans
Nieuwstraat 20
Kontich

(1) Zin in vette letters op verzoek van de redactie O.V.Z.

De brieven zijn gericht aan twee verscheiden figuren :

Alfons de Cock zetelt in de redactie van *Volkskunde*, van 1892 af.

Van 1892 tot 1901 is A. de Cock vermeld als **Hoofdonderwijzer te Denderleeuw**, vanaf 1902 als **Letterkundige te Brussel**; van 1907 af berust de redactie uitsluitend bij hem en luidt zijn titel : **Letterkundige te Antwerpen**.

Alfons de Cock is op dat moment dé vooraanstaande figuur in Vlaanderen voor de studie van het volksleven. Hij beslist op zijn eentje voor de opname van bijdragen in *Volkskunde*.

Tot hem richt Abraham Hans zich, met een viervoudig programma :

1. Zeeuws-Vlaanderen, met gegevens uit archieven en rechtstreekse aantekeningen uit de volksmond;
2. Het noorden van West-Vlaanderen;
3. Gegevens over de Geuzenhoek van Maria-Horebeke;
4. Gegevens uit Zeeuws-, West- en Frans-Vlaanderen tegelijk.

Abraham Hans richt zijn belangstelling duidelijk buiten het gewone (West) Vlaanderen : Zeeuws- en Frans-Vlaanderen treden aan met bepaalde bijzonderheden.

Lode Baekelmans staat in de voorste gelederen van de letterkundigen. Hij was eerst stadhuisclerk te Antwerpen, dan beambte aan de volksboekery, directeur van de volksbibliotheken, en het Museum van de Vlaamse Letterkunde. Lode Baekelmans heeft het volksleven van zijn geboortestad veelzijdig en diepzinnig uitgebeeld.

Abraham Hans bekent hem openhartig, dat twee punten vooraan treden : **volksleven en onderwijs, in het kader van de Vlaamse Beweging.**

Onze veelschrijver-in-wording tekent zichzelf met een dubbel doel : de gemeenschap uitbeelden in het teken van de eigenheid, van het volksleven als dusdanig; deze uitbeelding geschiedt in een geest van «excelsior», streven naar hoger, in een besef van volksopleiding, om Vlaanderen volwaardig te dienen.

Abraham Hans is op dat moment onderwijzer. Hij kan en zal niet leven binnen de wanden van het klaslokaal. Hij wil bewust heel Vlaanderen dienen en zal dat doel bereiken ook, geheel en al. Zijn levensleus luidt **Uit het volk, Voor het volk !** Hans bewoog zich onder het volk, aan de kust, in Friesland, in Zeeuws-Vlaanderen, in de Antwerpse polder en vond alom stof voor zijn werken. Zijn lezers en lezeressen krijgen op die manier verhalen uit hun eigen leven. Ze herkennen de beschreven typen vaak uit hun eigen omgeving. Zo weet Hans het hart van het Vlaamse volk te veroveren. **We kennen hele gezinnen die vroeger niet lezen en die tot het boek zijn gebracht door hun kinderen die de 'Hanskens' in huis haalden. Nu lezen die gezinnen niet alleen Hans meer, maar tevens de werken van Buysse, Streuvels en ook van onze jongere romanschrijvers. Cyriel Buysse wist dat heel goed en bij een van de laatste bezoeken, die Hans de oude verteller bracht, toen reeds erg ziek, zei deze hem : Gij brengt met uw werken de lezers tot ons. Zo is Hans wellicht de beste propagandist voor het boek in Vlaanderen (4).**

Hans schiep dus een tweevoudige trap naar hogere lectuur. Door zijn kinderboekjes begon jong Vlaanderen te lezen; de volksboeken lagen in het verlengde hiervan. Van volksliteratuur naar andere werken steeg de derde faze in de ontwikkeling.

Dat Hans in zijn opzet geslaagd is, blijkt duidelijk uit de grootse huldeviering in 1934. Hoewel zijn werk geen hoge artistieke waarde bezit, moest iedereen erkennen dat Hans op sociaal gebied, als volksschrijver in dienst van zijn achterlijke rasgenoten, veeleer dan in dienst van zijn geldbeugel, een betekenis heeft die wij maar al te gemakkelijk negeren (5).

Volgens de criticus van Boekengids (6) was Hans' enig motief geld in het laatste te brengen. «Hans schreef, zijn uitgever verdiende mooi geld, de naïeve vooroorlogse kritiek - we moeten glimlachen als we sommige recensies van zijn drakerige prullen lezen in zogenaamde 'ernstige tijdschriften' - de kritiek applausseerde, en Jan Publiek kocht.

Hans wordt vergeleken met de Franse schrijvers van de tweede helft der 19de eeuw - «Schrijvers van vierde rang, wier lezerskring nooit verder reikte dan de abonnees van de burgerlijke nieuwskranten, die zo zoetjes aan verslingerd raakten op de 'voze en sensationele feuilletonkost'. Bij deze auteurs is Hans ter school gegaan. Van hen heeft hij alle hoedanigheden geërfd : drakerigheid, sensatiejacht, geestelijke onbenulligheid, zin-

nelijkheid en passionele prikkels die onmiddellijk daarop weggesust worden met een burgerlijk konventioneel zedepreekje in afkeurende zin. Om gelezen te worden, met andere woorden om koopbare produkten voort te brengen, is het receptje alles bijeen nog zo kwaad niet» (5). Dit naäpen van de Franse feuilletonschrijvers wordt door anderen ten stelligste ontkend. Lode Baekelmans verklaart : «Hans heeft de Vlaamsche feuilleton, de volksroman geschapen. In de meeste kranten verschenen minderwaardige vertalingen van Franse feuilletons. Hans heeft geprobeerd iets beters in de plaats te stellen. Daarom gebruikte hij figuren van eigen bodem, simpele wezens, geregeerd door goed en kwaad. Hoe hij zijn lezers kent, moge blijken uit zijn zin om lange verhalen te schrijven : zijn boeken zijn dikke boeken want de volkslezer vraagt onomwonden naar dikke boeken» (7).

Alle omstandigheden in aanmerking genomen - de armoede, de achteruitstelling van het Vlaamse volk, het gebrek aan volksliteratuur - mogen we zeggen dat Hans zijn doel heeft bereikt. Een publiek dat verzen noch verhalen van enige letterkundige las, verslond zijn werken. Zijn produktiviteit, de talrijke herdrukken en verschillende gelijktijdige lopende reeksen bewijzen dit maar al te goed.

Hans heeft de menigte kennis en zelfbewustzijn bijgebracht. Op dit gebied heeft hij baanbrekend werk verricht. (voetnoten onderaan)

Type als Waterman

De vorige bladzijden pogen het beeld te schetsen van een boeiende persoonlijkheid. Hij wist wat hij wou bereiken, nl. de ontvoogding van het Vlaamse volk. Als eeuwige optimist zette hij zich voortdurend in voor de bevrijding van de kleine mens. Nooit domineert de schaduwzijde van het leven. Zelfs in de diepste armoede blijven zijn personages meer belang hechten aan hun morele vrijheid dan aan enige vorm van materieel comfort. Hieruit mogen we eventueel afleiden dat de vrijheid voor Hans op de eerste plaats treedt. Ook in zijn eigen leven kon hij zich moeilijk binden. Hij verliet de vaste job bij Het Laatste Nieuws en werkte verder mee als buitenstaand medewerker omdat hij zijn vrijheid zo hoog schatte. Hij werd a.h.w. voortgestuwd door een onrust, een niet aflatende drift die hem ertoe aanzette te schrijven en rond te trekken op zoek naar inspiratie en 'stof'. Deze karaktertrek is typisch voor de waterman, het sterrenbeeld waaronder Abraham Hans geboren werd. Een waterman is een mens met

- (1) Abraham Hans. In : Boekengids. Antwerpen, Katholiek centrum voor lectuurinformatie en bibliotheekvoorziening, 6 (1928) 8.
- (2) J. DE MAEGT : Uit het leven van A. Hans. Kontich, A. Hans-Van der Meulen, 1934, 25.
- (3) Archief en museum van Vlaams Cultuurleven, Antwerpen.
- (4) ---, De Week van het Boek. A. Hans en de Vlaamsche volksliteratuur. Het Laatste Nieuws 12 november 1936.
- (5) M. DAMAN : A. Hans gevierd. Groei 1 (1934) nr. 1, 18-19.
- (6) ---, Abraham Hans. Boekengids 6 (1928) 8.
- (7) L. BAEKELMANS : A. Hans toen hij vijftig werd. In : Lof van zee, mens en tabak. Nieuwe aantekeningen van een boekenwurm. Antwerpen, 1939, 125-127.

idealen die, voortgestuwd door een innerlijke drang, jaagt op steeds grotere daden, niet om zichzelf te verheerlijken maar in dienst van de gemeenschap staat. In echte zelfopoffering herkent hij zijn diepste krachten en deugden. Hij heeft open oog en een ruim hart voor de noden van anderen. Loyauteit is één van zijn basiseigenschappen. De waterman is hij uitstekend de persoon die overvloed brengt. Bij Hans is dit zeker van toepassing op zijn werk. Denk maar aan honderden 'Hanskes' voor de jeugd, de talrijke feuilletons en wekelijkse afleveringen, de talrijke krantenartikels. Deze karaktertrek past uitstekend bij zijn beroep. De waterman wordt aangetrokken door nieuwe vakken en nieuwe beroepen waarbij je de waarde van zijn beslissingskracht niet over het hoofd mag zien, evenmin als de noodzakelijkheid dat hij zijn kracht in dienst van de gemeenschap moet kunnen stellen. Daarom zal Hans zich ten dienste stellen van de mensheid, als onderwijzer en opvoeder. Maar als een echte waterman zag hij de zaken grootser en stelde hij zich ten dienste van Vlaanderen in een wijde kring : Frans- en Zeeuws-Vlaanderen waren er bij betrokken. Hij liet zich niet afschrikken door moeilijkheden en tegenslagen. Een waterman ondergaat geduldig met een soort vertrouwenwekkende hoop, die gericht is op iets hogers, wat anderen een hel toeschijnt. Hij is dus m.a.w. het type dat zich rustig en gelaten in het onvermijdelijke schikt, gemakkelijk afstand kan doen van materialisme en de blik op geestelijke waarden en idealen gevestigd houdt.

Niet alleen voor het innerlijke, maar evenzeer voor het uiterlijke vertoont Hans de kenmerken van de Waterman. Vergelijk eens een foto van Hans met onderstaande beschrijving.

«De zuivere waterman bezit een niet al te sterke konstitutie en een nerveus temperament. Hij heeft waarschijnlijk een uitgesproken voorhoofd, smalle kaken en een slanke lichaamsbouw. De indruk van tengerheid en breekbaarheid wordt nog versterkt door uitdrukkingvolle gelaatstreken en een welhaast doorschijnende huid. Dit type heeft diepliggende ogen, een levendige blik, duidelijke gelaatstreken en bezit een sfeer van jeugdige frisheid. Zijn aard en taktgevoel bieden hem diskrete terughoudendheid.»

In een samenvatting kunnen we getuigen : de Waterman spreidt ernst, doch geen zwaarmoedigheid ten toon. Hij biedt een beeld van bedachtzame jeugdigheid.

Dienen, opvoeden en verheffen

Dienen, opvoeden en verheffen van zijn weinig ontwikkeld en vaak verderd volk poogde hij langs allerlei middelen te bereiken :

Als Vlaming door dik en dun; als voordrachtgever; door het belichten van heldenfiguren; door het aanklagen van bedreigd natuurschoon; door de schildering van vroegere mensonterende toestanden.

Elk van deze punten vindt u in de volgende bladzijden terug.

Vlaming door dik en dun

We dienen de houding van Abraham Hans te zien over een periode van meer dan twintig jaar en ruimer.

Te Antwerpen ontstond op 14 Juni 1913 de **Vereniging voor Beschaafde Nederlandse Uitspraak**. Op 24 Juli dan had de eerste algemene vergadering plaats met als voorzitter dr. Antoon Jacob, literatur-historicus, als sekretaris Eugeen de Bock, uitgever, en als raadsleden o.a. Abraham Hans, Jozef Muls, kunsthistoricus, August Borms, leraar & publicist, aktivist. Abraham Hans die zijn eerste romans ziet verschijnen, treedt op tussen en met de vooraanstaanden, in de Vlaamse Beweging en in de cultuurwereld van die dagen. Nog vóór de eerste wereldoorlog spant hij zich in voor de vernederlandsing van de universiteit in Gent. Op de eerste grote amnestie-meeting te Antwerpen op 17 januari 1920 voert hij het woord. Hij neemt verder deel aan de verzoeningscampagne. Vlaamsgezinden van diverse partijen kwamen steeds meer tot het inzicht, dat de repressie een anti-Vlaams karakter droeg en dat het aktivisme van menige idealistische Vlaming kon worden verklaard, zoniet verontschuldigd door de tekortkomingen van de aanklagende Belgische staat zelf.

(**Encyclopedie van de Vlaamse Beweging**. Lannoo, Tiel/Utrecht, Dl 1, 88) Abraham Hans staat in de voorste gelederen, opnieuw als overtuigd voorman en bindteken tussen gelovigen, en ongelovigen, links en rechts.

In die zin dienen we zijn artikelen te lezen :

Barmhartigheid. Bij een graf en een cel. (LN 28/1/20)

Barmhartigheid. Amnestie voor Oud-strijders. (LN 25/9/20)

Amnestie voor soldaten. Hoe ruimer kwijschelding, hoe beter.
(LN 2/12/20)

Zijn streven «De Vlaamse Beweging bindt alle Vlaamse kunstenaars en strijders» leidt naar de volgende persoonlijkheid.

Waar ligt de aard en de waarde van zijn kontakt met de schrijver en de gevierde causeur Hugo Verriest (Deerlijk, 1840 - Ingooigem 1922) ? De eerste ontmoeting had plaats in juni 1913 en de titel van zijn reportage luidt : **Bij Hugo Verriest. Verriest als leraar.** (1) Het tweede relaas bewijst hoe Abraham Hans zijn hele leven dé ruim denkende persoonlijkheid en een ware humanist is geweest en hoe hij de kunst verstond met eerlijke vooraanstaanden die er een andere opvatting op na hielden, om te gaan. De titel van het tweede verslag en van de volgende laat geen zier twijfel bestaan :

Betekenis van de Hugo Verriest - Betoging. De Vlaamse beweging verenigt alle Vlaamse kunstenaars en strijders. (2)

De Paster van te lande. Hugo Verriest. Zijn 80ste verjaardag. (4)

De Tocht naar Ingooigem. Een bezoek aan Hugo Verriest. (3)

De lijkplechtigheden van Hugo Verriest. (5)

De hulde van een volk. Aan Hugo Verriest. Een film. (6)

De Verriest-Hulde te Ingooigem. Nabetrachting. (7)

De Verriest-Hulde. Nabetrachting en Indrukken. (8)

De Hugo-Verriestviering te Ingooigem. (9)

We dienen te bedenken dat naast deze artikels een afzonderlijk uitgave verscheen : **De Pastoor van te Lande : Hugo Verriest.** Kontich, A. Hans - Van der Meulen, s.z. 32 p. die een tweede druk beleefde.

We raken dit aspekt aan om erop te wijzen hoeveel punten in het leven en streven van Abraham Hans nog nader kunnen omschreven en ontleed worden.

(1) Vlaamsche Gazet Brussel 8/7/13; LN 17/7/13; (2) tot (7) verschenen in LN. (2) 20/8/13; (3) 5 & 6/3/19; (4) 25/11/20; (5) 5/11/22; (6) 20/7/26; (7) 10/8/26; (8) 16/8/26; (9) 18/8/26.

Als voordrachtgever

Abraham Hans was een geestdriftig en gevierd spreker. Over het algemeen treedt zijn naam en faam van auteur op de voorgrond. In het raam 'van zijn streven' dienen we tevens de spreker te (h)erkennen en te huldigen. We halen drie programma's aan, een uit 1918, uit 1926, uit 1934 (of '35 ?). Telkens gaat het om een ander onderwerp: Guido Gezelle en het Land van Roeselare. - Frans-Vlaanderen. - Zijn herinneringen als auteur.

In dit opzicht klinkt opnieuw zijn ijver als opvoeder door.

In de vorm van eerbetoon wijst het programma van Oostende er op, dat Hans met en naast de groten van zijn tijd optreedt.

Bezoek de Grote

VLAAMSE BOEKENTENTONSTELLING

ingericht ter gelegenheid van de

VLAAMSE BOEKENWEEK

door HET WILLEMSFONDS en

DE INTERNATIONALE BOEKHANDEL

(Frans DE VRIENDT)

Ad. Buylstraat, 33

Kapellestraat, 65

van 3 tot 9 november

in de zaal van het Hotel St. DENIS,
Kapellestraat, 40 Oostende

INGANG VRIJ EN KOSTELOOS

*Uitdeling van allerhande proefnummers, katalogen
en prospektussen.*

In het kader van deze grote Vlaamse Boekententoonstelling komen zeven Vlaamse schrijvers elke dag een voordracht geven en hun werken tekenen. Ze waren: Herman Teirlinck, A. Hans, Ernest Claes, Felix Timmermans, Raymond Brulez, Lode Zielens, Karel Jonckheere. Alleen bij Hans is de voornaam niet voluit aangeduid. Zo was deze auteur bekend: Hans. Dat zegde genoeg. Bij Claes, Timmermans en anderen kwam immer de voornaam van pas. Abraham Hans sprak er op 4 november te 17 uur over *Herinneringen uit het leven van de Schrijver*.

Belichting van heldenfiguren

De grootjuffrouw van het begijnhof te Diksmuide

Uit *Het bloedig IJzerland* (1921)

In haar zetel zat de non Vereecke, de grootjuffrouw. We hoorden reeds vroeger hoe deze overste van 't begijnhof lam was. Men wilde haar een der eerste redden, doch zij weigerde.

— Neen, vooraf de anderen, sprak zij, want ik heb te veel hulp nodig en zal u tijd doen verliezen. Brengt mijn zusters en de oude vrouwen heen, en als ge dan nog kunt, komt om mij. En zo niet, ik ben van de dood niet benauwd.

En zij bad, met de vingers om de paternoster geklemd.

En uren verliepen.

Daar buiten huilden de granaten, woedde de brand. Had men de grootjuffrouw vergeten . . . haar niet meer kunnen bereiken ? Wie zal het zeggen wat er in die stonden in de hel van Diksmuide gebeurde.

De overste bleef alleen . . . En niemand kwam meer . . . Zij hoorde de brullende kanonnen, de barstende projectielen . . . De kelder schudde, de muren trilden, de vloer daverde . . . Uren gingen voorbij . . . 't Werd dag . . . 't Geweld duurde voort. Allen waren van onder de gewelven heen . . . De grootjuffrouw kon zich niet bewegen, was als geketend aan haar zetel, levend begraven in dit onderaards hol . . . Zij was machteloos om voedsel te halen, al lag het dichtbij . . . Buiten klonken stemmen, maar zij gingen voorbij, smoorden in 't oorlogsgerucht. En niemand daalde de stenen keldertrap af, niemand kwam de eenzame redden . . .

Het drama heeft geen getuigen gehad. In haar zetel is ze gestorven, de non Vereecke, de overste van 't begijnhof.

Men vond haar met de lippen opeengedrukt, de handen om de rozekrans geklemd, als was zij nog aan 't bidden.

Ontleend aan Carmen Schepens-Maerten.

Het woord held en heldin komt voor in menige titel. Hans heeft tragische tonelen in de bezetting '14-18 meegemaakt en beschreven. Hier wenst hij bondig en raak een portret te tekenen van een heldin, die verklaart, dat de anderen voorrang krijgen bij de redding. De zusters in het begijnhof en de oude vrouwen komen eerst in aanmerking.

Het gaat hier om een fijnzinnige journalistiek van de bovenste plank. Hans kon schrijven, als de besten, als je eerlijk en heerlijk wilt oordelen. Een onbekende heeft onbewust die zinnen neergeschreven voor het meesterwerk Groeninghe. Ook voor andere teksten geldt die uitspraak.

Een held en heldin is een persoon die uitmunt door daden en deugden. Heeft Abraham Hans deze titel als toon- en voorbeeld gesteld en zo menigmaal de idee reeds in een opschrift laten weerklinken ?

De held van Afrika (580)

De held van Barneveld (581)

De held van Damme (582)

De held van Maldegem (583)

De held van Tirol (584)

De held van Tremelo (585)

De helden van Lampernisse (573)

De heldendaad van een Indiaan (568)

De heldendaad van de veerman (569)

De heldendood van Anneessens (570)

De heldendood van de cowboy (571)

De heldenhulde te Diksmuide (572)

Helden (LN 19/10/13)

Helden zonder zwaard. Uit het Zeemansleven (1673)

Aanklagen van bedreigd natuurschoon.

De bedreiging van natuurschoon is niet gebonden aan de periode van 1980 en later. Abraham Hans begon op het gevaar van de dreiging reeds te wijzen ongeveer zestig en vijftig jaar geleden. Scheldeoevers, bomen, molens zijn bedreigd. Op menig gebied is hij een voorloper als verdediger van bedreigde waarden.

Windmolens in Vlaanderen. De laatste molens bedreigd. Toerisme, Antwerpen, 1923, 80-83.

Bedreigd Natuurschoon. De Scheldeoevers bij Antwerpen. (LN 27/2/27)

Bedreigde bomen. Voor hun bescherming. (LN 29/3/27)

De adem van de nijverheid. Een noodkreet. De verpesting van de rivieren. (LN 5/6/29)

De bedreigde linden te Maldegem. (LN 20/2/30)

De linden te Maldegem. Nog steeds bedreigd. (LN 27/3/30)

Schildering van mensonterende toestanden

Aanbesteding van wezen voor de minst biedende.

Kunnen we ons voorstellen, dat in het begin van onze eeuw wezen, een jongen of een meisje, een broer en een zusje, in het openbaar officieel verhuurd werden, als kleine slaven en slavinnen, door een oproep van de veldwachter, aan de minst biedende, terwijl ze dan hopeloos en haast hulpeloos aan hun lot waren overgelaten?

Onze voorouders hebben het gezien en toch een tijdlang aanvaard. Abraham Hans klaagt dergelijk toneel van een openbare aanbesteding tweemaal aan, in een beschrijving van de stad Antwerpen, en in een nummer van de Kinderbibliothek, nr. 91.

Zijn strijd en zin voor de rechtvaardigheid en zijn verdediging van de kansarmen treden er - voor de zoveelste maal - op de voorgrond.

We ontleen een tekst aan *Uit Grootvaders Tijd*, 58-59.

- *De wezen. Daar weet ik van mee te spreken, zei vader.*

Toen ik klein was, had ik een vriendje Pol die kort achter elkander zijn ouders verloor. Hij bleef met zijn zusje Mietje achter. Er was nog wél een gierige oom, maar die wilde voor de kinderen niet zorgen. De burgemeester zou de kleinen verpachten of uitbesteden.

- *Wat is dat, vader?*

- Luister maar. Op een morgen werden Pol en Mietje die toen bij een buurvrouw waren, door de veldwachter naar het gemeentehuis gebracht. Daar stond nog al veel volk. De veldwachter zette een tafeltje buiten en plaatste er de kinderen op. Pol en Mietje waren zeer beschaamd. Het meisje verborg zich achter haar broerke. Nu begonnen enige boeren te bieden. Loden, een landbouwer van de beekcant, wilde Pol in huis nemen, als de burgemeester vijftig frank voor hem betaalde. Een zijner geburen, wilde het voor vijfenveertig frank doen. Anderen boden ook nog, maar Willem vroeg het minst. Hij mocht de knaap meenemen. Nu moest Mietje verpacht worden. Ze kwam in handen van een leurster. Het arme meisje wilde bij haar broertje blijven, maar mocht niet. De leurster trok het kind ruw mede en Pol moest boer Willem volgen. Willem stelde de jongen tot koewachter aan. Van naar school gaan was geen spraak meer. De ganse dag, goed of slecht weer, zat Pol in de weide. Hij kreeg maar weinig eten, want de onbarmhartige boer wilde zoveel mogelijk geld aan hem verdienen. Slagen ontving de ongelukkige knaap daarentegen maar al te veel.

- En Mietje, vader?

- Dat arm schaap moest met de leurster mee door wind en regen, vorst en sneeuw, ook door de bitte . . . Met haar tere handjes droeg ze een zware korf. En als Mietje moe was en niet meer voort kon, kreeg ze stompen en schoppen.



Pentekening Edmond Van Offel. Illustratie ontleend aan *Uit Grootvaders Tijd*. Vlaamsche Boekhandel. Lodewijk Opdebeek, Antwerpen, 57.

Tafereel uit nummer 91 van de Kinderbibliothek Kerstmis aan zee.

«Op dit dorp was geen gesticht voor wezen. Een ouderloos kind werd uitbested aan wie het nemen wilde. Daarvoor betaalde het gemeentebestuur wat.

Hoe minder, hoe liever! Daarom liet men bieden. De veldwachter zette een tafeltje buiten.

— 't Gaat beginnen! riep Jan Donck.

— Ja, ja, Klonk het.

De veldwachter keerde in de herberg terug en leidde Belleke buiten. Hij tilde haar op en plaatste haar op de tafel. Ieder kon haar zien.

't Was een lief meisje, groot voor haar leeftijd. Maar wat keek Belleke beschaamd! Ze was rood van verlegenheid.

— Mensen wat stilte! riep de veldwachter.

We gaan Belleke Vleugels uitbesteden.

Ik moet de prijs weten, per dag om het kind te voeden en te kleden. Wie het minst vraagt krijgt het kind. Ge ziet dat Belleke goed kan meewerken in het huishouden. Vraag dus niet te veel! Allo, wie roept het eerst?

Het was even stil . . .

Heeft het wrange vraagstuk van wezen en de deernis met hun toestand hem evenzeer aangegrepen als andere kansarme lieden of nog meer ? We schouwen even naar een lijst van titels, die zeker geen volledigheid waarborgt : een krantartikel, nrs. uit de Kinderbibliotheek, een roman, na de klacht wegens een verdwenen volksgebruik.

Bij de wezen te Gent. Een tehuis voor ouderlozen. (LN 3/11/33)

De verjaagde wees (KB 705). — **De wees in Londen** (1158). — **De Wees van Zoutleeuw** (KB 550). — **De wezen van de Beukenharst** (KB 455). — **De Weze van het Torenhof** (KB 592). — **De Weze van het Kraaienhof.** Roman. Driemaal uitg. (1161)

Sluit hier niet onmiddellijk bij aan ?

De vondeling (1128). — **De vondeling en andere verhalen** (1130). — **De vondeling.** Roman (1131).

Hans van binnenuit en Hans van buitenuit

Bij de aanhaling van de dierenriem tracht elkeen een mens van binnenuit en van buitenuit te binden en te vinden. Ligt er een overeenstemming tussen de rijzige gestalte en een veelvoudig gehalte ? Ligt er een kontradiktie ? Daar wordt over sommige personen licht en lichtzinnig geschreven, zonder dat we er veel over weten. De wetenschap over een persoon gloeit pas klaar en duidelijk, als hij duidelijk over zichzelf wil en zal schrijven, of zichzelf in zijn personages laat uitdiepen en uitstralen. Daar heeft onze volkse auteur nooit aan gedacht. Hij heeft zijn hele leven lang ontzaglijk en ontzettend geschreven voor de anderen, om zijn volk te ontwikkelen, om op zijn wijze een onderwijs te verstrekken, over het eigen en een vreemde land, over eigen helden in elk opzicht en over vreemde.

In welke klas behandelt een leerkracht zoveel uiteenlopende onderwerpen, en in welk lager en middelbaar onderwijs krijgt een leerling(e) een begin van of een volwaardig inzicht in talrijke figuren en gebeurtenissen ? We sommen er enkele op : **Robin Hood**, de populaire Engelse figuur die we kunnen vergelijken met onze Elegast die als roofridder slechts rijken besteelt (277 & 278); **De Franse revolutie** (297); 't **Portiertje van Roeselare**, d.i. Guido Gezelle (300); **Fiere Margriet van Leuven**, de dienstmeid in de herberg St.-Joris; moordenaars gooiden haar lijk in de Dijle; het keerde stroomopwaarts terug naar Leuven en ging niet onder (309); **Keizer Karel te Gent** (323); **Robinson Crusoe** (360) in verband met het wereldberoemd werk van de Engelse auteur Daniël Defoe (1659-1731); **Bij de Eskimo's** (371); Een jongen in de **Boerenkrijg** (389); De page van **graaf Egmont** (390 & 391); De zoon van **Keizer Karel** (471); **Het turfschip van Breda** (480); **Koning Albert 1** (492); **Koning Leopold III** (493); **Koning Albert aan de IJzer** (495bis); **Everard Tserclaes** (513) waarvan het standbeeld naast het stadhuis van Brussel ligt; **Peter Benoit** (515bis); **Ben-Hur** (541) voor een brok geschiedenis in Rome.

In en met deze erg, erg summiere opsomming bevinden we ons in Vlaanderen bij topfiguren uit de wereld van de letterkunde en de muziek, bij historische personen uit het verleden en het heden, van Keizer Karel tot het vorstenhuis, maar tegelijk reizen we naar Engeland en naar Groenland of het Amerikaanse Noordpoolland van de Eskimo's en Rome. Dringt de draagwijdte van dergelijke tochten en vluchten voldoende tot ons door ?

In hoever leven we mede met Abraham Hans binnenin en buitenuit ? In hoever strekt zich buitenuit zijn horizon uit, zijn gezichts- en studiekekring, en in hoever straalt tegelijk de zon van zijn onverwoestbare optimisme ? Zijn horizon omvat de wereld. Hij wil onderwijzen te pas en te onpas, in die zin, dat hij wil opvoeden : onze beperkte gezichtseinder verrijken en verruimen, in de breedte en in de diepte, in alle dimensies.

Hij streeft ernaar om met zijn historische werken de kinderen en de volwassenen tot een volledige en volwaardige mens te vormen en te veredelen op basis van hun hartwaarde.

Op dit vlak is hij een humanist in de hoogste en de schoonste zin van het begrip : elkeen tonen welke hogere waarde er in een andere aanwezig is of kan zijn en dat beklemtonen en waarderen.

Een familienaam en een verkleinwoord van een familienaam

Slechts één persoon in Vlaanderen is bekend op basis alleen van zijn familienaam en van het verkleinwoord van zijn familienaam. Zeer vele lieden boven de vijftig jaar hebben werk van hem gelezen, hebben zeker van hem gehoord. Talrijke personen kennen hem door de lektuur van zijn *Hanskes*. De kennis van deze naam van het verkleinwoord getuigt van een vérstrekkende invloed en van bewondering en liefde tegelijk.

Wanneer we Abraham Hans in zijn leven en streven volwaardig willen overschouwen, stellen we vast, dat er geen kans voorhanden is om hem in een of andere rubriek als dusdanig onder te brengen.

Op enkele terreinen behoudt hij zijn aparte en eigen plaats, in de geschiedenis van de Vlaamse Beweging, in het kader van de jeugdschrijvers, in het raam van de volksauteurs, in het vizier van de volksopleiding en volkopvoeding, in het verstrekken van volkskundige gegevens.

Hij stijgt vlug uit boven en buiten een beperking. Hij is met woord en daad, met boeken en boekjes gebonden aan Groot-Nederland, reikt boven Vlaanderen onmiddellijk naar Frans- en Zeeuws-Vlaanderen en tot in Friesland. Vrijheidsliefde, rechtvaardigheidsgevoel en -zin, vechten in de voorlinie voor Vlaanderen en voor kansarmen op elk vlak en tegen bedreiging van het natuurschoon, bewijzen paal na paal, pijl na pijl, pool na pool, dat hij voor en tijdens de eerste wereldoorlog en in de periode tussen de twee wereldoorlogen in, een hoogstaande en vooraanstaande plaats bekleedt. Onze plicht bestaat er in hem te blijven eren en waarderen. Alwie van Vlaanderen en van Volkskunde houdt, grijpt regelmatig terug naar hem.



Abraham Hans tussen geliefde kinderen en ook volwassenen, bij zijn viering te Kontich; (zie blz. 35) links vooraan zijn gehandicapt neefje Fritsje, beschreven in nummer 600 (zie blz. 33).



Hij neemt met zijn dochter Mimi deel aan een rally. De bekende wagen kreeg nr. 322 en poseert vóór het justitiepaleis te Gent.

Een uitvoerige Bibliografie i.v.m. Abraham Hans verschijnt in een volgend nummer van Oostvlaamse Zanten, tweemaandelijks tijdschr. voor volkskunde, orgaan van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen. Redactie : Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B 9260 Zottegem. Elke vorser beseft dat nog heel wat opzoekingen nopens de geliefde volksschrijver op het programma staan : herdrukken, illustratie(s), samenwerking met andere auteurs, inspiratie, werkmetode, reizen, rol in het IJzerbedevaartkomitee en andere liefdadigheidsverenigingen, aanverwante onderwerpen. De redakteurs van OVZ hopen regelmatig mededelingen te kunnen verstrekken.

Geneveva van Brabant



Uitgave A. Hans-Van der Meulen, Contich.

Geneveva van Brabant



Uitgave A. HANS-VAN DER MEULEN, Contich

Bij een heruitgave kwam soms een andere illustratie opduiken, zo voor Geneveva van Brabant, nr. 171.



Abraham Hans als lid van het IJzerbedevaartkomitee. Midden vooraan met de rug naar de cameraman.

(vervolg van blz. 2)

In 1980 maakten we met hem nader kennis in **Ten huize van Gustave Rouquart, graficus en miniaturist** (OVZ 55 (1980) 97-104). Vele leden hebben bij die gelegenheid op Gustave een beroep gedaan om de beginletter van het artikel door hem te laten kleuren. Een paar weken nadien is zijn vlijtige hand stil gevallen. Zijn laatste levensjaar werd een aftakeling van zijn krachtig gestel, gepaard gaande met blindheid : een zware beproeving voor hem.

We dienen hier niet meer te herhalen of te onderstrepen wat we in **Ten huize van . . .** hebben geschreven. Zijn naam en werk blijven immers gebonden aan zijn zeer gewaardeerd dienstbetoon als kunstenaar en als mens. Het Guldenboek van de Bond is een blijvende getuigenis van het werk dat Gustave voor de Bond heeft gepresteerd. Dit getuigenis houden we voor ons en voor volgende generaties in ere. Moge zijn as in vrede rusten.

Marcel Daem.

Joan Vandenhoute, bestuurslid en stadsarcheoloog

De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen rouwt voor de plotselinge dood van zijn bestuurslid Joan Vandenhoute, licentiaat in de kunstgeschiedenis en archeologie (1951-1981). In '79 kwam hij in het bestuur als opvolger van zijn vader, wijlen Dr. P.J. Vandenhoute, prof. volkskunde aan de R.U.Gent (OVZ, 53 (1978) 135) Alhoewel de belangstelling en activiteit van Joan bijna helemaal in het teken van stedelijke archeologie en monumentenzorg stond, vallen zijn verdiensten voor de volkskunde niet te ontkennen. Zijn werkterrein op het gebied van historische monumenten, sites, beluiken, stadsrenovatie en -integratie is gedurende zijn drukke maar korte loopbaan zeer nauw verbonden met alle aspecten van het Gentse volksleven. Zijn talrijke voordrachten en menigvuldige artikelen zullen hun plaatsje vinden onder de rubrieken : nederzetting, gebouwen, voorwerpen, tekens en uithangborden, volkskunst. Niemand heeft kunnen vermoeden, dat zijn artikel over zijn geliefkoosd onderwerp **Het Toreken, gildehuis van de huidevetters**, verschenen in Monumenten en Landschappen, Brussel (I (1981), 6-11) een afscheidsbijdrage zou geweest zijn.

Bij de uitvaart van Joan op 24 dec. '81 werd een **In Memoriam** - map uitgedeeld, uitgegeven door de Arteveldestichting, vzw. Hierin wordt zijn leven, streven en werk uitvoerig belicht door zijn vele vrienden, leden van het stadsbestuur en zijn naaste medewerkers. De voorzitter van de Bond, Renaat van der Linden, en de voorzitter van de Beheercommissie voor het Museum voor Volkskunde, Gustaaf Weze, brachten in voornoemde afscheidsgroet een laatste hulde aan ons bestuurslid. De Bond zal zijn beeld en geest in ere houden.

Aan zijn beproefde echtgenote, Marijke Huvenne, moeder en schoonouders bieden we onze oprechte deelneming aan. Moge het voor hen een troost zijn te hebben ervaren dat Joan enkel vrienden telde. De littekens van zijn werk zullen nog vele jaren merkbaar zijn in de stad waarin hij geleefd en gewerkt heeft.

Marcel Daem.